МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»
ВІННИЦЬКИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра соціальних технологій

Освітня програма «Соціальна робота»

Спеціальність: 231 «Соціальна робота»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «МАГІСТР»

ФАРМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛБНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Студент _____ Кармазіна С.Ю.
(підпис)

Науковий
керівник _____ д.політ.н., проф. Давиденко В.В.
(підпис)

Рецензент _____ к.пед.н., доц. Давидюк М. О.
(підпис)

Допущено до захисту
Т.в.о. завідувача кафедри соціальних технологій
січня 2025 р. Путінцева В.В.
(підпис)

Вінниця – 2025 р.

ЗМІСТ

В
С
О
С
Структурно-функціональна модель надання соціальних послуг людям
.....
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦІВ З
2.1. Дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної
2.2. Шляхи підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери
2.3. Тренінг як форма підвищення якості фахових компетенцій соціальних
.....
.....
С
О
С

ВСТУП

Актуальність теми. Соціальна робота з людьми похилого віку набуває особливої значущості у контексті стрімкого старіння населення, яке визначається однією з ключових демографічних тенденцій сучасного суспільства. Згідно зі статистичними даними, частка осіб похилого віку у загальній структурі населення України неухильно зростає, що зумовлює зростання попиту на високоякісні соціальні послуги, спрямовані на забезпечення їх добробуту, соціальної активності та інтеграції в суспільне життя. Додатково, сучасні соціально-економічні виклики, такі як економічна нестабільність, збройні конфлікти та наслідки пандемії, створюють додаткові бар'єри для цієї категорії населення, посилюючи їхню вразливість і потребу в соціальній підтримці.

Ефективність соціальної роботи з літніми людьми безпосередньо залежить від рівня професійної компетентності фахівців, які надають відповідні послуги. Сучасні вимоги до професіоналів у соціальній сфері передбачають не лише оволодіння базовими знаннями і навичками, а й здатність застосовувати інноваційні технології, адаптовані до специфічних потреб людей похилого віку. Проте у соціальній сфері України спостерігаються проблеми, пов'язані з недостатньою підготовкою фахівців, відсутністю системного підходу до підвищення кваліфікації, а також обмеженим впровадженням сучасних методик у практичну діяльність.

Розвиток структурно-функціональних моделей надання соціальних послуг, що відповідають міжнародним стандартам і враховують особливості українського контексту, має особливу вагу. Формування таких моделей передбачає не лише нормативно-правове забезпечення, а й активну участь компетентних фахівців, здатних впроваджувати новітні підходи у практику соціальної роботи.

Також актуальність дослідження зумовлена потребою у вивченні процесу формування професійних компетентностей майбутніх соціальних

працівників у системі вищої освіти. Особливу увагу слід приділити розробці та впровадженню тренінгових програм, які сприяють не лише підвищенню професійного рівня, але й розвитку важливих особистісних якостей, таких як емпатія, толерантність та стресостійкість, що є критично важливими для ефективної роботи з людьми похилого віку.

Таким чином, наукове обґрунтування підходів до формування та підвищення професійної компетентності фахівців соціальної роботи з людьми похилого віку є одним із пріоритетних завдань сучасної соціальної науки та практики. Це сприятиме не лише вдосконаленню якості соціального обслуговування, але й покращенню загального рівня життя літніх людей, їх соціальної інтеграції та захищеності.

Огляд джерельної бази дослідження. Серед ключових праць варто відзначити дослідження таких авторів, як Балдинюк О.[7], Бондар М.І. [8], Бондаренко Н.О. [9], Денисюк О.М. [11], Житинська М. [16], Савельчук І.Б. [45], Познанська К.В. [41], Сичова В.В., Хижняк Л.М., Хижняк О.В. [46], Кірнос І. О.[23], Коваленко О. [24], Кузнецов О.В. [26], Пилинський Я.М. [38], Тополь О. В. [49], Робак В. [43] та інші, які вивчають різні аспекти соціальної роботи з людьми похилого віку в контексті старіння та психосоціальної підтримки. Дослідження таких авторів, як Денисюк О.М. [11], Бондар М.І. [8] та Балдинюк О.[7] фокусуються на необхідності постійного вдосконалення освіти та підвищення кваліфікації соціальних працівників через впровадження нових методів навчання та інноваційних підходів у професійну підготовку. Роботи Савельчук І. Б. [45] і Сичова В.В., Хижняк Л.М., Хижняк О.В. [46] також містять важливі рекомендації щодо підготовки фахівців, здатних ефективно працювати з людьми похилого віку, враховуючи їхні фізіологічні та психологічні потреби. Теоретичні підходи до соціальної роботи з людьми похилого віку розглядаються через психосоціальні теорії старіння, зокрема у працях Познанська К.В. [41] та Робак В. [43], що підкреслюють важливість інтеграції соціальних і психологічних аспектів у практику соціальної роботи. Усі науковці підкреслюють важливість психосоціального супроводу людей

похилого віку та розробки нових підходів до надання соціальних послуг, що вимагає спеціальних знань та навичок від фахівців у галузі соціальної роботи.

Об'єкт дослідження – процес професійної діяльності фахівців соціальної роботи, спрямованої на надання соціальних послуг людям похилого віку.

Предмет дослідження – методичні підходи, технології та форми організації роботи, спрямовані на формування та підвищення професійної компетентності фахівців соціальної роботи з людьми похилого віку.

Гіпотеза дослідження. Підвищення професійної компетентності фахівців соціальної роботи з людьми похилого віку може бути досягнуто шляхом впровадження сучасних технологій соціального обслуговування, структурно-функціональних моделей надання соціальних послуг, а також через розробку та реалізацію спеціалізованих навчальних програм і тренінгів, які враховують особливості роботи з цією категорією населення.

Метою дослідження є наукове обґрунтування, розробка та впровадження ефективних підходів, методик і технологій формування та підвищення професійної компетентності фахівців соціальної роботи з людьми похилого віку, з урахуванням особливостей їхньої діяльності, сучасних технологій соціального обслуговування та структурно-функціональних моделей надання соціальних послуг в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних **завдань:**

ивчити особливості соціальної роботи з людьми похилого віку;

ивчити сучасні технології соціальної роботи з людям похилого віку;

характеризувати структурно-функціональна модель надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні;

ослідити готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності соціального обслуговування людей похилого віку;

формувати шляхи підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до надання соціальних послуг людям похилого віку;

формувати тренінг як форма підвищення якості фахових компетенцій соціальних працівників в сфері надання послуг людям похилого віку.

Методологія дослідження включає аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів та сучасних моделей соціальної роботи з людьми похилого віку, а також емпіричні методи, зокрема опитування, спостереження, експертне оцінювання та контент-аналіз. Практичний компонент передбачає розробку, впровадження та тестування тренінгових програм для підвищення компетентності фахівців. Використовуються кількісний і якісний аналіз для обробки даних, дотримуючись принципів системності, комплексності, наукової обґрунтованості та практичної орієнтованості, що забезпечує отримання результатів, придатних для впровадження у соціальну практику.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних підходів до формування й підвищення компетентності фахівців соціальної роботи з людьми похилого віку. Запропоновано інноваційну тренінгову програму як інструмент розвитку професійних компетенцій соціальних працівників, що сприяють підвищенню ефективності їхньої діяльності. Визначено основні шляхи інтеграції сучасних технологій у підготовку фахівців, що дозволяє адаптувати їх до нових викликів у роботі з літніми людьми. Результати дослідження створюють основу для вдосконалення освітніх програм і практичної діяльності в соціальній сфері.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Теоретичне значення роботи полягає у збагаченні наукових уявлень про соціальну роботу з людьми похилого віку, уточненні основних категорій і понять, пов’язаних із професійною компетентністю фахівців цієї сфери. У дослідженні обґрунтовано сучасні підходи до формування професійних компетенцій соціальних працівників. Отримані результати розширюють науково-методологічну базу соціальної роботи та можуть бути використані в подальших дослідженнях цієї галузі. Практичне значення полягає у розробці тренінгової програми, методичних рекомендацій і практичних інструментів

для підвищення професійної компетентності соціальних працівників у роботі з людьми похилого віку. Результати дослідження можуть бути впроваджені у програми підготовки та підвищення кваліфікації соціальних працівників, а також у діяльність державних і недержавних установ соціальної сфери. Висновки роботи можуть бути корисними для органів місцевого самоврядування при розробці стратегій підтримки літніх людей, забезпечуючи покращення якості соціальних послуг і підвищення рівня їхньої соціальної адаптації.

Апробація результатів роботи. Кармазіна С.Ю. Шляхи підвищення обізнаності молоді щодо особливості вікових змін у людей похилого віку. Реабілітація: фізична, психологічна, соціальна. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 17-18 травня 2024 р. Кармазіна С.Ю. Деменція: шляхи збереження пам'яті. Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращу практики» 26-28 листопада 2024 р. Навчання на курсі соціального проєкту «Школа соціального робітника» благодійного фонду «Women's Aid Україні. Київ, січень 2024 р.

Структура роботи. Магістерська робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить рисунків та 6 таблиць. Загальний обсяг роботи складає 101 сторінка. Основний текст – 80 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

собливості соціальної роботи з людьми похилого віку

Зростання частки людей похилого віку в структурі населення породжує нові виклики для соціальних інституцій, медичних закладів, освітніх програм та суспільства в цілому. У цьому контексті соціальна робота з літніми людьми стає важливим інструментом забезпечення їхнього благополуччя, інтеграції в суспільство та підтримки їхньої якості життя.

Особливість цієї діяльності полягає у необхідності врахування фізичних, психологічних та соціальних змін, які відбуваються у процесі старіння. Такі аспекти, як погіршення здоров'я, зниження соціальної активності, самотність та вразливість до психологічних травм, створюють специфічні потреби цієї категорії населення. Завдання соціальних працівників полягає у створенні умов для збереження активності, реалізації соціальних прав та забезпечення підтримки на всіх етапах старіння.

У сучасній соціальній роботі, яка базується на принципах гуманізму та індивідуального підходу до кожної особистості, важливим аспектом є не лише соціально-економічний захист осіб похилого віку, що виражається через надання матеріальних чи натуральних допомог, але й увага до культурного та духовного розвитку цих осіб. У цьому віці проблема самореалізації та адаптації до змін соціальних ролей стає особливо актуальною. Тому традиційні підходи до соціальної роботи з людьми похилого віку, що зосереджені переважно на матеріальній підтримці, часто виявляються застарілими і не відповідають сучасним вимогам, що виникають в умовах соціальних та культурних змін [26, С. 104].

Важливими етапами у розвитку соціальної політики для осіб похилого віку стали міжнародні ініціативи, такі як ухвалення Генеральною Асамблеєю

ООН у 1990 році постанови про відзначення 1 жовтня як Міжнародного дня людей похилого віку. А 16 грудня 1991 року ООН затвердила «Принципи стосовно літніх людей», основною метою яких було забезпечення повноцінного життя для літніх громадян [26, С. 104].

Декларація з проблем старіння, ухваленої 16 жовтня 1992 року, окреслює базові стандарти гідного життя для літніх людей та закликає до включення цих норм до національного законодавства, створення умов для їх практичної реалізації. У цьому документі визначено низку важливих принципів, що повинні лягати в основу соціальної роботи з цією категорією осіб (див. Табл.

Таблиця 1.1

Принципи соціальної роботи з людьми похилого віку*

Принципи	**Характеристика**
Незалежність	Гарантування доходів, які дозволяють людям похилого віку забезпечити доступ до житла, їжі, медичних послуг та інших життєво необхідних ресурсів.
Участь	Надання можливості літнім людям активно брати участь у суспільному та культурному житті.
Догляд	Різноманітні форми допомоги та обслуговування, від підтримки родини та громади до спеціалізованих опікунських закладів, з дотриманням принципів поваги до гідності та потреб кожної особи.
Реалізація внутрішнього потенціалу	Створення умов для розвитку особистих можливостей та талантів літніх людей.
Гідність	Забезпечення гідного життя без фізичного та психологічного насильства, а також без дискримінації.

*Джерело: сформовано автором на основі даних джерела [26, С. 104-105]

Ці принципи стали основою для формування більш комплексних та адаптованих до потреб осіб похилого віку соціальних послуг, що сприяють їхньому активному залученню до життя суспільства, покращенню якості життя та забезпеченню безпеки і підтримки на різних етапах старіння.

Соціальна робота з людьми похилого віку в Україні базується на конституційних засадах і спеціалізованому законодавстві, яке спрямоване на

захист прав та інтересів цієї категорії населення. Відповідно до статті 46 Конституції України, громадянам гарантується право на соціальний захист, що включає забезпечення у випадку старості. Це положення є основою для формування державної політики у сфері підтримки осіб похилого віку [1].

Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» визначає ключові напрями соціальної роботи, серед яких створення умов для життєдіяльності, надання пільг та гарантій. Зокрема, стаття 3 закріплює, що соціальний захист осіб похилого віку реалізується через державні та місцеві програми, а стаття 6 зобов'язує органи державної влади забезпечувати матеріальну допомогу, житлові субсидії та інші послуги [2].

Закон України «Про соціальні послуги» деталізує механізми надання допомоги літнім людям, визначаючи їх право на отримання комплексу соціальних послуг, що включає юридичну, медичну, психологічну, педагогічну та реабілітаційну допомогу. Стаття 5 закріплює право осіб похилого віку на соціальне обслуговування, тоді як стаття 13 визначає базові форми такої допомоги, включаючи матеріальну підтримку та соціальне обслуговування у стаціонарних або денних умовах. Згідно зі статтею 16, послуги можуть надаватися як у грошовій, так і натуральній формах, залежно від індивідуальних потреб [3].

Особливістю соціальної роботи з людьми похилого віку є її багатовимірність, яка передбачає інтеграцію матеріальної підтримки, психологічного супроводу та реабілітаційних заходів. Важливим аспектом є індивідуалізація послуг, що дозволяє адаптувати їх до специфічних потреб кожної людини. Крім того, правова захищеність літніх людей забезпечується через надання пільг і доступу до соціальних та медичних послуг.

Значну роль у забезпеченні соціального захисту осіб похилого віку відіграють органи місцевого самоврядування, які реалізують програми підтримки через мережу соціальних центрів, будинків для літніх людей та

інших установ. Такий підхід сприяє підвищенню якості життя літніх людей та їх соціальній адаптації, відповідаючи вимогам сучасного суспільства.

Соціальна робота з людьми похилого віку є ключовим елементом державної соціальної політики, що спирається на міжнародні стандарти, визначені Європейським кодексом соціального забезпечення. Цей документ встановлює основні принципи забезпечення соціальних прав та гарантій для осіб похилого віку, зокрема їхню фінансову підтримку, медичне обслуговування, соціальну інтеграцію та правовий захист [15].

Однією з головних складових соціальної роботи є забезпечення фінансової стабільності осіб літнього віку. Європейський кодекс передбачає створення механізмів, які гарантують гідний рівень життя через пенсійне забезпечення та інші форми матеріальної допомоги. Це узгоджується із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який регулює питання пенсійного забезпечення, враховуючи соціальні права літніх громадян [4]

Особливу увагу в роботі з літніми людьми приділено їхньому медичному забезпеченню. Кодекс вимагає від країн-учасниць забезпечення доступу до якісних медичних послуг, включаючи профілактику, лікування та реабілітацію Важливою складовою соціальної роботи є інтеграція осіб похилого віку в суспільне життя. Європейський кодекс акцентує увагу на боротьбі з соціальною ізоляцією, підтримці соціальних контактів та організації дозвілля. Це завдання реалізується через соціально-педагогічні заходи, які спрямовані на збереження активності літніх людей і забезпечення їхньої участі в суспільних процесах [15].

Інформаційна та правова підтримка є ще одним важливим аспектом соціальної роботи. Кодекс передбачає надання особам літнього віку необхідної інформації щодо їхніх прав та можливостей. В Україні це включає юридичні консультації, правовий захист та сприяння в отриманні соціальних послуг, що гарантується національним законодавством [15].

Соціально-економічна підтримка, зокрема задоволення базових потреб осіб похилого віку, є ще однією важливою складовою. Європейський кодекс рекомендує забезпечення матеріальної підтримки у випадках складних життєвих обставин. В Україні це здійснюється шляхом надання субсидій, компенсацій і натуральної допомоги відповідно до чинних законів [15].

Європейський кодекс соціального забезпечення виступає орієнтиром для вдосконалення соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні. Його положення спрямовані на захист прав, забезпечення гідного рівня життя та соціальної інтеграції осіб літнього віку, що формує базу для міждисциплінарного підходу у вирішенні соціальних проблем цієї категорії населення [15].

У своєму дослідженні О. Балдинюк зазначає, що на сучасному етапі розвитку суспільства соціальне обслуговування осіб похилого віку набуває особливого значення, адже потребує формування нових підходів до роботи з різними категоріями населення. Поняття «люди похилого віку» або «літні люди» зазвичай асоціюється із досягненням пенсійного віку, який в Україні становить 55 років для жінок і 60 років для чоловіків [7, С. 12].

О. Балдинюк зауважує, що відповідно до класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), осіб віком від 60 до 74 років визначають як людей похилого віку, від 75 до 89 років – старечого віку, а від 90 років і старше – як довгожителів. З позиції фізіології, серед осіб старшого віку розрізняють «молодих старих» (60-64 роки), «середніх старих» (65-75 років) та «найстаріших» (від 74 років). У соціальній роботі використовується інша класифікація, яка передбачає розподіл на три вікові категорії: люди похилого віку (61–74 роки), старечий вік (75–90 років) та довгожителі (від 90 років) [7, С. 12].

Перехід на пенсію супроводжується зміною соціального статусу, що вимагає адаптації до нової життєвої ролі. У цей період люди часто стикаються з психологічними суперечностями: з одного боку, вони залишаються активними й затребуваними, з іншого – поступово знижують соціальну

активність, що може призводити до почуття самотності. Основним викликом для осіб похилого віку є прийняття свого життєвого шляху. У разі невирішеності цього завдання можуть домінувати негативні емоції та песимістичні життєві установки, що зрештою знижує якість життя [7, С. 13].

Як зауважує І.Б. Іванова, вікова група літніх людей є чисельною та неоднорідною за багатьма параметрами, зокрема віком, станом здоров'я, статтю, національністю, етнічним походженням, соціальним статусом та місцем проживання (країна, регіон, місто чи сільська місцевість). У межах цієї групи можна виокремити кілька категорій, кожна з яких має свої специфічні особливості, потреби та виклики [17, с.56].

Перша категорія включає осіб похилого віку, які характеризуються відносно добрим станом здоров'я та збереженою працездатністю. Ці люди ведуть активний спосіб життя, часто мешкають поблизу своїх дітей або близьких родичів, продовжують професійну діяльність чи активно підтримують свою родину, допомагаючи у вихованні онуків. Вони беруть участь у громадському житті, мандрують, займаються фізичною культурою, спортом, відвідують культурні заходи, активно розвивають свої захоплення, підтримують соціальні зв'язки та володіють цифровими технологіями. Також представники цієї категорії можуть навчатися в Університетах третього віку, впроваджуючи концепцію навчання протягом життя [17, с.57].

Друга категорія охоплює самотніх осіб похилого віку, які проживають окремо від своїх дітей, онуків чи близьких родичів. Сюди також можуть належати сімейні пари, які перебувають у складних життєвих обставинах, таких як бідність, залежності членів сім'ї або посттравматичний стрес через втрату близьких. Стан здоров'я таких людей часто ослаблений через обмежений доступ до медичної допомоги чи дороговизну ліків. Вони можуть бути клієнтами соціальних служб і отримувати соціальні послуги, такі як консультування, медіація чи соціальний супровід [17, с.57].

Третя категорія включає осіб похилого віку з порушеннями здоров'я, обмеженою руховою активністю, але зі збереженими потребами у спілкуванні

та соціальній активності. Зазвичай ці люди є самотніми і потребують постійного догляду з боку територіальних центрів соціального обслуговування. Основні засоби їх зв'язку із зовнішнім світом – це радіо, телефон і телевізор. Серед викликів для цієї категорії є відсутність доступу до соціальних послуг у вихідні дні. У випадках, коли такі люди проживають у сім'ях із дорослими дітьми, виникає проблема вимушеного звільнення одного з членів сім'ї для забезпечення належного догляду. Ці сім'ї часто стикаються з браком інформації про доступні послуги та потребують професійного консультування для ефективної організації догляду за літніми родичами [17, с.56].

Класифікація осіб похилого віку на різні категорії за станом здоров'я, соціальним статусом та потребами допомагає виявити специфічні виклики та визначити оптимальні моделі соціальної підтримки. Важливими аспектами є не лише фізична підтримка, а й соціальна інтеграція, боротьба з ізоляцією та надання інформаційної та правової допомоги. Усе це сприяє створенню комплексної системи підтримки, що відповідає потребам сучасного суспільства та допомагає людям похилого віку зберігати гідність, соціальну активність та якість життя.

Функції соціальної роботи з людьми похилого віку є ключовими складовими, що визначають ефективність та сприяють забезпеченню їхнього добробуту та соціальної інтеграції. Зокрема, можна виділити наступні основні функції, які виконуються соціальними працівниками в процесі роботи з цією категорією осіб:

іагностична функція полягає у вивченні соціальним працівником особливостей людей похилого віку, аналізі ступеня впливу на них мікросередовища та визначенні соціального стану через постановку «соціального діагнозу». Цей процес допомагає виявити індивідуальні потреби та специфічні проблеми клієнтів, що дозволяє розробити ефективні стратегії допомоги [11, с. 222].

рогностична функція включає прогнозування результатів соціальної роботи

через визначення можливих напрямів впливу на об'єкти соціальної діяльності. Це охоплює діяльність усіх соціальних інститутів, які взаємодіють з літніми людьми, передбачаючи необхідні зміни та коригування заходів допомоги [11, с. 223].

опереджувально-профілактична (соціально-терапевтична) функція спрямована на використання соціально-правових, психологічних, соціально-медичних та педагогічних механізмів для попередження та подолання негативних явищ у житті осіб похилого віку. Вона охоплює організацію допомоги в різних формах, таких як соціально-побутова, психолого-педагогічна та медична підтримка [11, с. 223].

равозахисна функція передбачає використання законодавчих норм та правових механізмів для захисту прав та інтересів людей похилого віку, як на національному рівні, так і в міжнародному контексті. Це забезпечує їм доступ до соціальних послуг та підтримки в різних правових ситуаціях [11, с. 223].

оціально-педагогічна функція включає виявлення потреб і інтересів літніх людей у різних сферах діяльності, а також залучення їх до культурно-дозвіллєвої та іншої діяльності через співпрацю з різними установами та фахівцями [11, с. 223].

оціально-психологічна функція передбачає проведення консультацій, корекцію міжособистісних стосунків, допомогу в соціальній адаптації та реабілітації осіб похилого віку, які потребують допомоги у подоланні психоемоційних проблем [11, с. 223].

оціально-медична функція охоплює організацію роботи з профілактики захворювань, надання допомоги у засвоєнні основ першої медичної допомоги та санітарно-гігієнічних норм, а також сприяння формуванню здорового способу життя серед літніх людей для продовження їх активного довголіття [11, с. 223].

оціально-побутова функція передбачає надання допомоги людям похилого

віку у поліпшенні їх житлових умов та організації нормального побуту, що є важливим аспектом їх соціального включення [11, с. 223].

омунікативна функція спрямована на допомогу в організації контактів і обміні інформацією між людьми похилого віку та різними органами виконавчої влади, включаючи служби, що надають соціальні послуги [11, с.

Рекламно-інформаційна функція охоплює організацію рекламної кампанії щодо соціальних послуг та ідей соціального захисту людей похилого віку, що сприяє підвищенню рівня обізнаності серед населення та доступності послуг [11, с. 223].

Морально-гуманістична функція полягає у наданні соціальній роботі високих гуманістичних цілей, сприяючи створенню умов для гідного функціонування людей похилого віку в суспільстві та підтримці їхнього соціального статусу [11, с. 223].

Організаційна функція включає сприяння організації соціальних служб у територіальних громадах, що спеціалізуються на наданні різних видів допомоги та соціальних послуг людям похилого віку, забезпечуючи ефективне функціонування цих інститутів [11, с. 224].

Варто відмітити, особливістю соціальної роботи з людьми похилого віку є необхідність багатовимірного підходу, що включає матеріальну допомогу, психологічний супровід та інші форми соціальної підтримки. Індивідуалізація послуг є важливою складовою для задоволення конкретних потреб кожної людини похилого віку. Тому соціальна робота повинна бути орієнтована на забезпечення прав літніх громадян, покращення їхнього добробуту та надання можливості залишатися активними учасниками суспільного життя.

Отже, підсумовуючи викладені аспекти соціальної роботи з людьми похилого віку, можна стверджувати, що цей напрямок є важливим елементом у системі соціального захисту, спрямованим на покращення якості життя осіб похилого віку, забезпечення їхньої соціальної інтеграції та підтримки на різних етапах старіння. Урахування фізичних, психологічних та соціальних змін, що

відбуваються у процесі старіння, визначає специфічні потреби цієї категорії громадян. Соціальні працівники мають важливу роль у створенні умов для збереження активності, підтримки соціальних зв'язків та реалізації соціальних прав літніх людей.

учасні технології соціальної роботи з людям похилого віку

Технологія соціальної роботи є комплексом прийомів і методик, що використовуються соціальними працівниками, установами соціального обслуговування, громадськими та іншими організаціями для досягнення поставлених цілей у соціальній роботі. Вона спрямована на вирішення соціальних проблем, підвищення ефективності виконання завдань соціальної допомоги населенню, а також забезпечення комплексної підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

У практиці соціальної роботи з людьми похилого віку можна виокремити два основних типи технологій: загальні та спеціальні (див. Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Типи технологій соціальної роботи з людьми похилого віку*

Тип	Технологія	Характеристика
Загальні	Соціальна діагностика	Процес збору необхідної інформації про людину похилого віку з метою встановлення її соціального стану та формування програми соціальної допомоги.
	Соціальна терапія	Допомога в розвитку особистості клієнта, подолання негативних впливів та зменшення якостей, які обмежують його здатність до повноцінного життя, що сприяє поліпшенню соціального здоров'я.
	Соціальне консультування	Надання клієнтові вичерпної інформації про можливості соціальної допомоги та варіанти вибору дій для вирішення проблем.
	Соціальна адаптація	Процес адаптації клієнта похилого віку до нових соціальних умов і змін у його житті.
	Соціальна підтримка	Надання допомоги для компенсації ресурсів, втрачених внаслідок соціальних чи особистих проблем.
Спеціальні	Соціальне піклування	Надання допомоги особам похилого віку, які не здатні задовольнити свої основні потреби через фізичні обмеження або недієздатність.

	Соціальний патронаж	Допомога у забезпеченні життєдіяльності для осіб, які потрапили в складну життєву ситуацію та потребують тривалої допомоги.
	Соціальне обслуговування	Надання комплексу соціальних послуг в домашніх умовах або в спеціалізованих установах.
	Соціальне представництво	Захист прав та інтересів літніх людей в організаціях та установах.

*Сформовано автором на основі даних джерел [2; 3; 4; 9; 8]

Найбільш ефективне застосування технологій соціальної роботи з людьми похилого віку залежить від професіоналізму соціального працівника, його здатності не лише правильно оцінити потреби клієнта, а й правильно спланувати необхідні дії для вирішення виниклих проблем. Це передбачає вибір найбільш оптимальних методів і технік, що відповідають індивідуальним вимогам кожного клієнта.

Зауважимо, що технології соціальної роботи реалізуються через конкретні методи або техніки, які можуть включати різноманітні підходи, такі як техніки спілкування з клієнтами, виконання соціально-побутових дій, допомога в адаптації, реабілітації, психокорекції, поведінка в екстремальних умовах тощо. Кожен тип соціальної служби, що надає допомогу населенню, має свої специфічні технології та методи роботи, що враховують індивідуальні потреби клієнтів.

У сфері соціальної роботи з людьми похилого віку основні технології орієнтовані на виявлення та вирішення особистісних проблем, які можуть виникати в таких людей, зокрема, у побуті, психологічному стані, правових питаннях, моральних аспектах тощо. Особливістю цієї роботи є творче застосування технологій, яке включає виключення шаблонності та формалізму. Це вимагає від фахівців здатності гнучко адаптувати методи в залежності від ситуації, вносити необхідні корективи в процес соціального обслуговування та ефективно впливати на покращення життя літніх людей [17, с.186].

Технологія професійного спілкування є однією з основних складових соціальної роботи з літніми громадянами. Спілкування, яке є важливим соціальним феноменом, розглядається як невід’ємна частина міжособистісних

взаємодій, що забезпечують психологічне та емоційне благополуччя людей похилого віку. Враховуючи, що літні особи часто відчувають ізоляцію через фізичні та соціальні обмеження, недостатність комунікації може мати серйозні наслідки для їхнього психоемоційного стану, приводячи до депресивних розладів, тривожності та посилення соціальної ізоляції. У цьому контексті спілкування з соціальними працівниками відіграє важливу роль у підтримці емоційного стану та адаптації літніх людей до реалій сучасного життя [44].

Спілкування в соціальній роботі з людьми похилого віку виконує кілька ключових функцій, серед яких виділяються [44]:

нформаційно-комунікативна функція, що полягає у наданні необхідної інформації про факти, події, осіб, а також у задоволенні конкретних потреб і вимог клієнта.

егуляційно-комунікативна функція, яка забезпечує інформування клієнта про соціальні норми поведінки, правила взаємодії та вимоги, що є основою для формування правильного соціального поводження.

фектно-комунікативна функція, що має на меті вплив на емоційний стан клієнта, формування позитивного ставлення до подій та явищ через спільне переживання емоційних моментів.

рганізація спільної діяльності, що сприяє взаємодії між соціальним працівником і клієнтом для досягнення спільних цілей, а також інструктаж щодо подальших кроків у вирішенні індивідуальних проблем клієнта.

Кваліфікований соціальний працівник має бути обізнаний з методами вербальних і невербальних контактів, техніками риторики, а також здатним до активного слухання. Це сприяє формуванню довіри з боку клієнта, стимулюючи бажання до співпраці. Професійний підхід у соціальній роботі з літніми людьми вимагає від працівника здатності до аналізу ситуації з різних точок зору, виокремлення важливого і суттєвого, а також ефективної організації роботи, що дозволяє найкращим чином використовувати внутрішні ресурси літньої особи [44].

Не менш важливими є такі особисті якості соціального працівника, як ввічливість, терпіння та привітність, які є ключовими показниками професіоналізму в цій сфері. Етичні норми соціального обслуговування вимагають від працівника тактовності, відкритості та позитивного психологічного налаштування на взаємодію, що сприяє формуванню атмосфери довіри і забезпеченню комфортних умов для спілкування з клієнтом

Практика соціальної роботи свідчить, що емоційний настрій соціального працівника є важливим чинником у поліпшенні психоемоційного стану літніх осіб. Позитивне емоційне підкріплення сприяє підвищенню настрою, поліпшенню фізичного стану, зокрема покращенню сну та апетиту. Спостереження за самотніми людьми похилого віку показують, що такі якості, як доброта, гумор і поблажливість, сприяють психологічному розслабленню та створюють душевний комфорт для цієї категорії осіб [44].

Загальноприйнятою технологією в соціальній роботі з літніми людьми є соціальна терапія, спрямована на тривалий та значущий вплив на стан, поведінку та психічне здоров’я клієнтів з метою поліпшення їх соціального функціонування. Об’єктом соціальної терапії є не лише сама особа, а й її соціальне оточення, включаючи родину, сусідів та інших важливих осіб. Основними завданнями соціальної терапії є: корекція поведінки, попередження соціальних дисфункцій, забезпечення нормального розвитку клієнта та самоствердження особистості [52, С. 103-105].

Для досягнення цих завдань використовуються різноманітні методи терапевтичного впливу, серед яких виділяються безпосередній (особистісний) вплив, опосередкований через родичів чи друзів, а також предметно-опосередкований, коли вплив здійснюється через об’єкти, такі як книги, музика та інші терапевтичні інструменти. Процес соціально-терапевтичного впливу стимулює зміни у ставленні клієнта до себе та його соціального оточення, що сприяє змінам у поведінці та різних аспектах його життєдіяльності [42].

Ключовим компонентом терапевтичного впливу є емоційний аспект, оскільки для літніх осіб саме емоційна складова має вирішальне значення для формування довіри та ефективного взаєморозуміння. Індивідуальна та групова терапія є ефективними методами, де індивідуальний підхід підходить для осіб, які потребують конфіденційності або не можуть брати участь у групових заняттях. Групова терапія дозволяє коригувати поведінку клієнта та підвищувати ефективність індивідуального лікування [42].

Методи трудової терапії відіграють важливу роль у відновленні звичного ритму життя після хвороби, сприяючи покращенню психофізичного стану та соціального статусу літніх людей. Соціальний працівник має використовувати також методи арт-терапії та бібліотерапії, що дозволяють надавати первинну психологічну допомогу клієнтам [42].

Технологія консультування є ще одним важливим інструментом у соціальній роботі з людьми похилого віку. Вона включає активну взаємодію з фахівцями різних галузей, таких як медицина, право, соціальні служби. Консультування є процесом, що допомагає орієнтувати осіб, родини чи групи шляхом надання порад, розгляду альтернативних варіантів допомоги та визначення цілей. У соціальній роботі з людьми похилого віку важливими є два види консультування: загальне та спеціалізоване, що охоплюють медичні, соціально-педагогічні, правові та психологічні аспекти [52, С. 103-105].

Технологія посередницької діяльності є важливою складовою соціального обслуговування літніх осіб, особливо самотніх. Соціальний працівник виступає в ролі посередника між клієнтом та державними чи громадськими організаціями, що можуть надати підтримку в розв'язанні різноманітних проблем. У випадках, коли соціальний працівник не здатний самостійно вирішити проблему клієнта, він направляє його до відповідних фахівців у спеціалізовані установи, використовуючи супровідні документи для полегшення процесу [52, С. 103-105].

Таким чином, технологія соціальної роботи з людьми похилого віку включає загальні та спеціальні методи, спрямовані на допомогу клієнтам у

складних життєвих обставинах. Загальні технології охоплюють соціальну діагностику, адаптацію, консультування та терапевтичний вплив, а спеціальні — піклування, патронаж, обслуговування та представництво інтересів. Успіх у цій сфері залежить від професіоналізму соціального працівника, який має враховувати індивідуальні потреби клієнта та застосовувати відповідні методи. Особливо важливими є комунікація та емоційний аспект роботи, оскільки літні люди часто стикаються з ізоляцією та депресією. Технології соціальної роботи сприяють покращенню якості життя літніх осіб, допомагають подолати соціальні бар'єри та знижують рівень ізоляції.

труктурно-функціональна модель надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні

Основними завданнями соціального обслуговування в Україні є забезпечення соціальної реабілітації та адаптації осіб похилого віку. Основною метою соціальної реабілітації є створення умов для ефективної соціалізації та ресоціалізації, поновлення суспільного статусу особи, а також її здатності до самостійної соціальної та сімейно-побутової діяльності. Це досягається через орієнтацію в соціальному середовищі, адаптацію до побутових умов, застосування різноманітних форм соціального патронажу та обслуговування. В Україні на сьогодні існує три основні моделі соціального обслуговування осіб літнього віку: стаціонарна, напівстаціонарна та нестаціонарна [10 , с. 174].

Перша модель (стаціонарна) передбачає надання соціальних послуг у спеціалізованих установах, таких як будинки-інтернати, пансіонати для ветеранів праці, осіб з інвалідністю, ветеранів Другої світової війни та самотніх людей. Стаціонарне обслуговування охоплює широкий спектр послуг, зокрема матеріально-побутові, послуги з організації харчування, побуту та дозвілля, соціально-медичні, соціально-гігієнічні, освітні, юридичні, а також допомогу в організації ритуальних послуг [26, С.107].

Друга модель (напівстаціонарна) передбачає надання послуг у денних та нічних установах, реабілітаційних центрах, медико-соціальних закладах, центрах соціального обслуговування. Основними видами послуг у таких закладах є соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні та інформаційні послуги [26, С.107].

Третя модель (нестаціонарна) охоплює обслуговування за місцем проживання, термінове соціальне обслуговування, соціально-консультативну та соціально-психологічну допомогу. Базові соціальні послуги, які надаються вдома, включають надання їжі та її доставку, закупівлю лікарських засобів, надання допомоги в отриманні медичних послуг, юридичні консультації, підтримку умов житла, організацію ритуальних послуг та різноманітні соціально-побутові послуги відповідно до індивідуальних умов проживання. Крім того, надаються послуги з оформлення документів і сприяння в розміщенні осіб у стаціонарних установах соціального обслуговування [26, С.107].

Структурно-функціональна модель надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні відображає організаційно-правову структуру, а також функції та механізми, що забезпечують ефективну підтримку цієї соціальної групи. Зважаючи на демографічні зміни та потребу в комплексному підході до вирішення проблем осіб старшого віку, модель повинна включати координацію діяльності державних органів, соціальних служб, громадських організацій та волонтерських ініціатив (див. Табл. 1.3).

У сучасних умовах соціальної політики України значну увагу приділяють створенню та розвитку системи соціальних послуг для людей похилого віку, яка є важливою складовою частиною загальної системи соціального захисту населення. На базовому рівні територіальні центри соціального обслуговування виконують роль основних надавачів послуг для осіб, які опинилися в складних життєвих ситуаціях і потребують сторонньої допомоги. Ці центри працюють на основі принципів доступності, безпеки,

індивідуального підходу та максимального врахування потреб літніх осіб [10, с. 174].

Таблиця 1.3

Елементами структурно-функціональної моделі*

Елемент	Складові
Державні органи влади	Міністерство соціальної політики України, місцеві органи влади, які регулюють надання соціальних послуг, приймають нормативно-правові акти та забезпечують фінансування програм соціальної підтримки для людей похилого віку.
Соціальні служби та установи	Державні та комунальні соціальні заклади, які безпосередньо надають послуги людям похилого віку, зокрема будинки престарілих, геріатричні центри, центри соціального обслуговування, соціальні патронажі.
Громадські та волонтерські організації	Організації, що реалізують соціальні програми та ініціативи для старших людей, підтримують їх в соціальній адаптації, надають консультації та психологічну підтримку.
Індивідуальні соціальні працівники	Професійні працівники, які взаємодіють безпосередньо з клієнтами, оцінюють їхні потреби, розробляють індивідуальні плани допомоги та здійснюють супровід у процесі надання послуг.

*Джерело: складено автором на основі даних джерел [3]

Територіальні центри соціального обслуговування, які функціонують у майже кожному населеному пункті України, забезпечують надання соціальних послуг осіб літнього віку безпосередньо за місцем їх проживання. Завдяки цим установам, люди похилого віку мають можливість отримувати не лише базові соціальні послуги, але й важливу підтримку в адаптації до змін у життєвих умовах, що пов’язані з віковими обмеженнями. Центри соціального обслуговування надають широкий спектр послуг, серед яких:

опомога в організації побутових справ;

оціально-психологічна підтримка;

едичне обслуговування;

ридична та інформаційна допомога.

Соціальна робота з людьми похилого віку в Україні організована на двох основних рівнях: макрорівень і мікрорівень, кожен з яких має специфічні завдання і функції, що відповідають потребам даної категорії громадян.

На макрорівні соціальна робота з літніми людьми спрямована на розробку і реалізацію державної соціальної політики, яка враховує інтереси цієї категорії громадян. Включає формування та гармонізацію політики соціального захисту, створення пенсійних фондів, а також системи соціального страхування, яка охоплює медичне, психологічне та консультаційне обслуговування. Одним із основних завдань на макрорівні є забезпечення фінансової підтримки для літніх осіб через різні механізми, включаючи пенсії, субсидії та соціальні виплати, а також розвиток інститутів соціального обслуговування на регіональному рівні, що дозволяє більш ефективно надавати допомогу громадянам [31, с. 64].

На мікрорівні основною метою є безпосередній аналіз соціальних умов життя людей похилого віку та оцінка якості соціальних послуг, що надаються. Це включає вивчення рівня доступності та ефективності соціальних послуг, які отримують літні люди, а також оцінку їхнього впливу на якість життя цієї категорії громадян. Також важливим є вивчення індивідуальних потреб осіб літнього віку, зокрема у побутових, медичних, соціально-психологічних та правових аспектах [31, с. 64].

Соціальна підтримка осіб літнього віку в Україні здійснюється через численні інституції, серед яких: Міністерство соціальної політики України, Пенсійний фонд, департаменти соціального захисту населення, територіальні центри соціального обслуговування та відділення соціальної допомоги вдома. Важливу роль у системі соціального захисту відіграють також науково-дослідні установи, медико-трудова експертиза, різноманітні недержавні фонди, товариства та організації, які займаються проблемами старіння і соціального захисту осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці [31, с. 64].

Однак, незважаючи на наявність розвинутої інфраструктури соціального обслуговування, необхідно постійно вдосконалювати систему соціальної роботи з людьми похилого віку, враховуючи як сучасні реалії, так і зарубіжний досвід. Однією з найбільш передових форм соціальної роботи з громадянами

літнього віку є робота в громаді, що має на меті інтеграцію літніх осіб у соціальне середовище та активізацію їхньої участі в житті громади.

Іноземний досвід соціальної роботи в громаді дозволяє визначити найбільш ефективні моделі організації підтримки літніх людей. Зокрема, концепція “community work” передбачає роботу соціального працівника безпосередньо в територіальній громаді, що здійснюється в залежності від рівня розвитку мікросоціального середовища. Це дозволяє ефективно стимулювати мешканців громади до розв’язання соціальних проблем, підтримувати активну участь осіб літнього віку в громадському житті та сприяти розвитку взаємодії між різними соціальними групами [26, С.108].

На сучасному етапі науковці визначають кілька основних напрямів функціональної діяльності соціальних працівників в громаді, що включають:

оординаційно-посередницька діяльність – спрямована на розвиток взаємодії між державними і недержавними організаціями, що працюють на території громади, а також на забезпечення ефективної комунікації з місцевими засобами масової інформації. Це дозволяє посилити соціальну згуртованість і сприяти формуванню підтримуючих соціальних мереж [31, с. 65-66].

отиваційно-мобілізуюча діяльність – фокусується на активізації громадян літнього віку до участі в колективній діяльності, що сприяє розвитку місцевих ініціатив і розвиває почуття відповідальності за соціальне середовище. Це також включає заохочення до взаємної допомоги серед літніх осіб та підтримку ініціативних груп [31, с. 65-66].

ослідницько-моніторингова діяльність – передбачає проведення аналізу соціальних умов, потреб і нахилів осіб літнього віку в громаді, а також оцінку якості соціальних послуг, що надаються цій категорії населення. Моніторинг дозволяє забезпечити підвищення ефективності соціальних програм та покращення наданих послуг [31, с. 65-66].

ервісно-обслуговча діяльність – включає надання соціальних послуг, як працівниками соціальних закладів, так і залученням громадських

організацій та груп самодопомоги. Це створює можливості для інтеграції літніх осіб в активне громадське життя та забезпечує їхню потребу в підтримці на індивідуальному рівні [31, с. 65-66].

Таким чином, структурно-функціональна модель надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні передбачає інтеграцію різних рівнів і форм організації соціального обслуговування. Вона є гнучкою та адаптованою до сучасних соціальних реалій, з можливістю включення інноваційних підходів і вдосконалення наявної системи підтримки.

Висновки до розділу 1

Отже, соціальна робота з людьми похилого віку є важливою складовою забезпечення їхнього соціального благополуччя та активного життя. Вона охоплює різноманітні аспекти підтримки літніх людей, серед яких важливими є забезпечення фізичного, психологічного та соціального комфорту, а також сприяння їхній інтеграції в суспільство. Основні завдання соціальної роботи включають індивідуальний підхід до кожної особи, надання матеріальної та психологічної допомоги, організацію культурних, освітніх та соціальних заходів, що сприяють збереженню активності та гідності старших людей. В Україні соціальна робота з людьми похилого віку регулюється на основі законодавства, яке передбачає захист їхніх прав, включаючи право на соціальне забезпечення, медичну допомогу, пільги та інші форми підтримки.

Сучасні технології соціальної роботи з людьми похилого віку поділяються на загальні та спеціальні. Загальні включають соціальну діагностику, адаптацію, консультування та терапевтичний вплив, що сприяють покращенню соціального здоров’я та емоційного стану. Спеціальні технології, такі як піклування, патронаж та обслуговування, надають фізичну та психологічну підтримку тим, хто цього потребує. Успіх соціальної роботи

залежить від професіоналізму соціальних працівників, які повинні враховувати індивідуальні потреби клієнтів.

Структурно-функціональна модель надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні є складною та інтегрованою системою, що поєднує три основні моделі соціального обслуговування: стаціонарну, напівстаціонарну та нестаціонарну. Кожна з цих моделей передбачає різні форми підтримки залежно від індивідуальних потреб літньої особи та умов її життя. Ця модель спрямована на забезпечення комплексної соціальної підтримки, включаючи матеріально-побутові, медичні, психологічні, юридичні та інформаційні послуги. Для досягнення ефективності надання таких послуг важливою є координація між різними структурами – державними органами, соціальними службами, громадськими організаціями та волонтерськими ініціативами.

РОЗДІЛ 2
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦІВ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

2.1. Дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності соціального обслуговування людей похилого віку

Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в сфері соціального обслуговування людей похилого віку є актуальним завданням, враховуючи демографічні зміни та зростання частки населення старших вікових категорій. Сучасна соціальна робота потребує високого рівня професійної готовності, яка визначається не лише знаннями й навичками, але й сформованістю особистісних якостей, етичної відповідальності та здатності до емпатії.

Дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до роботи в сфері соціального обслуговування людей похилого віку проводиться за допомогою анкетування.

Анкетування було обрано як основний метод збору інформації з кількох ключових причин, що роблять його ефективним і доцільним для дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у сфері соціального обслуговування людей похилого віку.

По-перше, анкетування дозволяє отримати структуровані дані від великої кількості респондентів у короткий проміжок часу. Це особливо важливо, коли дослідження охоплює різні вікові групи та етапи навчання, оскільки електронна форма анкетування є доступною та зручною для всіх категорій студентів.

По-друге, цей метод сприяє забезпеченню конфіденційності відповідей, що є важливим аспектом, враховуючи можливу чутливість деяких запитань, зокрема тих, що стосуються мотивації, суб’єктивного ставлення до

професійної діяльності або особистих демографічних даних. Анонімність, яку забезпечує анкетування, сприяє отриманню чесних і об’єктивних відповідей, що підвищує якість і достовірність результатів.

По-третє, анкетування надає можливість стандартизувати процес збору даних, адже всі респонденти відповідають на однакові запитання. Це створює умови для проведення порівняльного аналізу між групами студентів за віком, курсом навчання та іншими характеристиками. Завдяки цьому можна виявити певні закономірності або тенденції, які неможливо помітити при використанні інших методів, таких як інтерв’ю або спостереження.

Крім того, анкетування є оптимальним вибором для дослідження, яке охоплює широку географічну вибірку. У нашому випадку респонденти представляли різні освітні заклади, зокрема різні інститути та університети, що забезпечило репрезентативність вибірки. Онлайн-формат дозволив досягти студентів незалежно від їхнього місця перебування, що значно розширило охоплення дослідження.

Метою дослідження було визначення готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у сфері соціального обслуговування людей похилого віку. Особлива увага приділялася вивченню демографічних характеристик респондентів, етапу їхнього навчання, а також закладів освіти, у яких вони здобувають професійні знання. Це дозволяє оцінити специфіку підготовки студентів та їхню мотивацію до виконання фахових завдань.

На етапі підготовки було створено електронну анкету, яка включала запитання, спрямовані на визначення віку респондентів, курсу навчання, їхнього навчального закладу та інших характеристик, пов’язаних із професійною підготовкою (див. Дод. А). Для зручності та доступності процесу було обрано формат онлайн-анкетування, а посилання на анкету розповсюджувалося через електронну пошту.

У дослідженні взяли участь 55 респондентів, які представляють різні вікові категорії та етапи професійної підготовки. Вибірка охоплює студентів

бакалаврату та магістратури, які навчаються у різних структурних підрозділах Вінницького соціально-економічному інституті університету «Україна».

Анкетування проводилося у період з 18 грудня по 24 грудня 2024 року. Усі респонденти заповнювали анкету самостійно у зручний для них час. Такий підхід забезпечив рівномірний розподіл відповідей протягом зазначеного періоду та сприяв отриманню якісних і об’єктивних даних для подальшого аналізу (див. Дод. Б).

Результати анкетування показали, що частка респондентів належить до вікової категорії 21-30 років (36,4%), що відповідає типовому віку студентів бакалаврату та магістратури. До вікової групи 31-40 років належать 27,3% респондентів, до категорії 41 рік і більше – 36,4 %. (див. Рис.2.1)

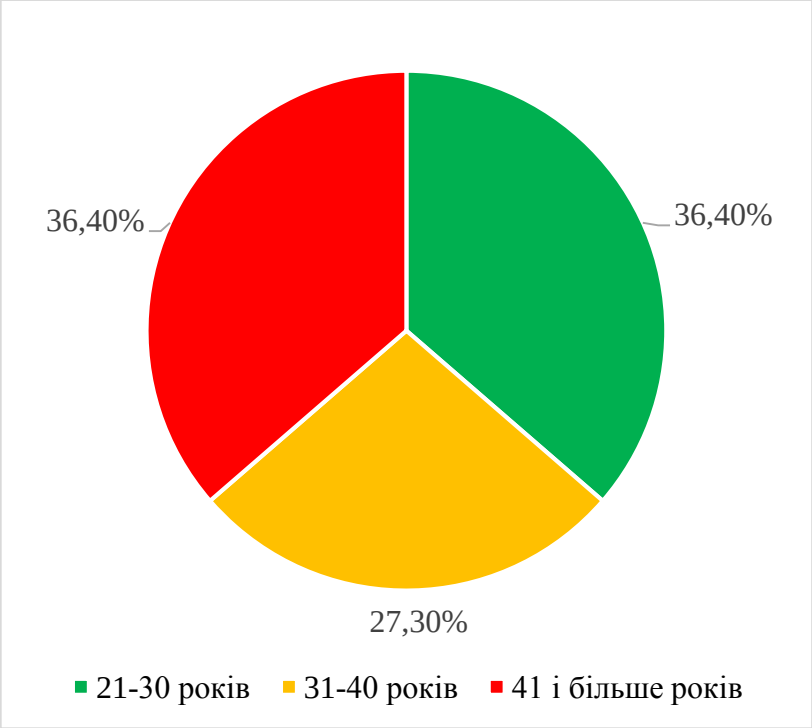

Рис. 2.1. Відсотковий розподіл вікових категорій респондентів*

*Джерело: [35]

Аналіз отриманих даних свідчить, що серед студентів старших вікових груп (41 рік і більше) переважають магістранти (див. Рис. 2.2), що демонструє зацікавленість дорослого населення у професійній підготовці для соціального обслуговування людей похилого віку. Висока частка респондентів старших

курсів і магістратури вказує на зосередженість дослідження саме на студентів, які перебувають на завершальному етапі професійної підготовки.

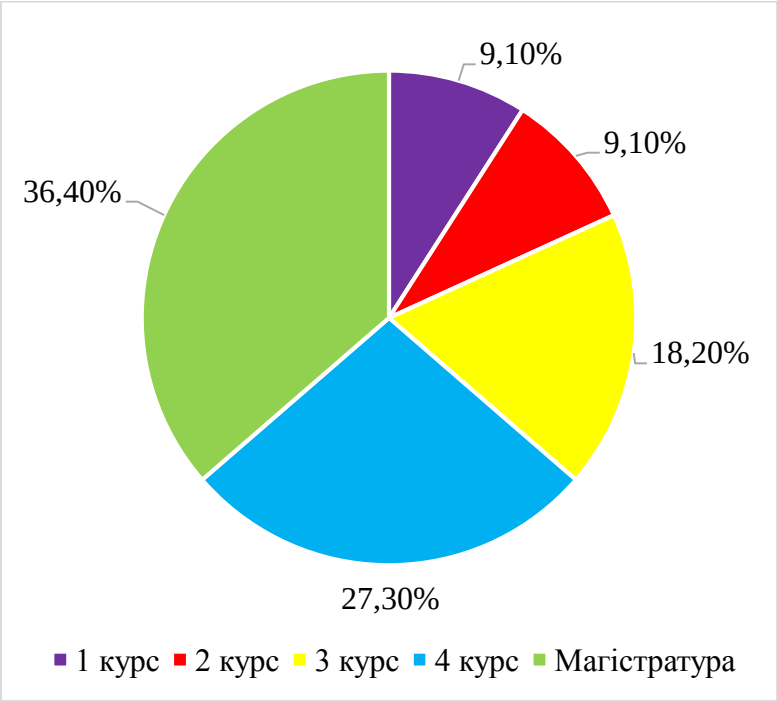

Рис. 2.2. Відсотковий розподіл курсу навчання респондентів*

*Джерело: [35]

Зауважимо, процес проведення анкетування забезпечив отримання репрезентативних даних щодо демографічного складу та навчальних характеристик майбутніх соціальних працівників. Це дозволяє глибше проаналізувати рівень їхньої готовності до професійної діяльності у сфері соціального обслуговування людей похилого віку та виявити можливі напрями вдосконалення їхньої підготовки. Отримані результати можуть стати основою для подальших досліджень у цьому напрямку.

У межах дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у сфері соціального обслуговування людей похилого віку було проведено анкетування, яке включало питання про наявність у респондентів досвіду роботи або волонтерської діяльності з цією категорією населення. Результати опитування показали розподіл відповідей респондентів,

який дає чітке уявлення про рівень практичної підготовки студентів до роботи з людьми похилого віку.

Згідно з отриманими даними, 6 респондентів із 11 (54,5%) вказали, що мають досвід роботи чи волонтерства з людьми похилого віку, що є позитивним показником (див. Рис. 2.3). Це свідчить про те, що трохи більше половини студентів, які брали участь в опитуванні, вже мали можливість здобути практичний досвід у роботі з цією важливою категорією населення. З іншого боку, 5 респондентів (45,5%) не мали подібного досвіду, що вказує на потенційні прогалини в їхній підготовці [35].

Рис. 2.3. Відсотковий розподіл наявного досвіду у респондентів досвіду волонтерства з людьми похилого віку*

*Джерело: [35]

Аналіз цих результатів дозволяє зауважити, що наявність досвіду роботи з людьми похилого віку є ключовим фактором для розвитку професійних компетентностей у соціальних працівників. Це включає:

ормування емоційної стійкості. Робота з людьми похилого віку часто супроводжується емоційно важкими ситуаціями, такими як втрата близьких, хвороби чи труднощі з адаптацією до змін у житті. Потрібно

вміти зберігати спокій, приймати складні рішення та надавати підтримку в стресових умовах.

озвиток емпатії. Практичний досвід допомагає краще розуміти індивідуальні потреби людей похилого віку, а також ставити себе на їхнє місце, що є важливим у професії соціального працівника.

досконалення комунікативних навичок. Спілкування з людьми похилого віку часто потребує спеціальних підходів, зокрема, вміння говорити чітко, слухати і враховувати фізичні чи когнітивні обмеження, з якими можуть стикатися клієнти.

Проте значний відсоток респондентів, які не мають досвіду роботи з людьми похилого віку, свідчить про наявність певних прогалин у їхній практичній підготовці. Це може бути пов’язано з кількома факторами, такими як:

едостатня кількість практичних завдань. Якщо навчальні програми не включають достатню кількість можливостей для практичної роботи з людьми похилого віку, студенти можуть не отримати необхідного досвіду.

ідсутність компонентів, спрямованих на роботу з цією категорією населення. Програми соціальних спеціальностей можуть не достатньо акцентувати увагу на потребах і специфіці роботи з людьми похилого віку, що важливо для майбутніх соціальних працівників, адже це є важливою частиною сучасної соціальної допомоги.

Відповідно до цього, для покращення професійної підготовки студентів соціальних спеціальностей слід врахувати вищезгадані аспекти та посилити практичну частину навчання, зокрема шляхом залучення студентів до волонтерської діяльності та створення можливостей для безпосередньої взаємодії з людьми похилого віку в рамках навчального процесу.

У рамках дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності було проаналізовано питання вивчення особливостей спілкування з людьми похилого віку в навчальних програмах респондентів. Отримані результати показують наступний розподіл відповідей: 9

респондентів (81,8%) зазначили, що у своїй навчальній програмі вони вивчали особливості спілкування з людьми похилого віку, а 2 респонденти (18,2%) відповіли, що такі аспекти не були включені в їхній навчальний процес (див. Рис. 2.4) .

Результати опитування свідчать про те, що більшість майбутніх соціальних працівників (понад 80%) мають базову теоретичну підготовку з особливостей спілкування з людьми похилого віку. Це є позитивним фактором, оскільки знання специфіки спілкування з цією категорією населення є невід'ємною складовою професійної компетентності соціальних працівників. Теоретична підготовка з цього питання забезпечує:

озуміння психологічних особливостей людей похилого віку, включаючи вікові зміни, емоційні та когнітивні особливості.

ормування навичок ефективного спілкування, що враховують індивідуальні потреби, бар'єри у спілкуванні та етичні аспекти взаємодії.

ідвищення рівня професійної готовності до роботи з людьми похилого віку в різних умовах, включаючи кризові ситуації або умови соціального обслуговування.

Рис. 2.4. Відсотковий розподіл вивчення респондентами особливостей спілкування з людьми похилого спілкування у навчальній програмі*

*Джерело: [35]

Разом із тим, наявність респондентів, які зазначили відсутність таких тем у своїй навчальній програмі (18,2%), викликає занепокоєння. Це свідчить про можливу нерівномірність у змісті навчальних планів різних освітніх закладів. Така прогалина може призводити до недостатньої підготовленості частини студентів до роботи з людьми похилого віку [35].

У рамках дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності соціального обслуговування людей похилого віку було проаналізовано аспекти, які респонденти вважають найважливішими під час спілкування з цією категорією населення (див. Рис. 2.5).

Рис. 2.5. Аспекти, які респонденти вважають найважливішими під час спілкування з людьми похилого віку*

*Джерело: [35]

За результатами опитування, найбільш пріоритетним аспектом було визначено розуміння потреб і проблем клієнтів, яке обрали 90,9%

респондентів. Це свідчить про високий рівень усвідомлення важливості індивідуального підходу та здатності адаптуватися до специфічних обставин життя людей похилого віку.

Терпіння та уважність, а також використання простих і зрозумілих формулювань були зазначені 72,7% респондентів. Ці аспекти є ключовими для побудови ефективної комунікації з клієнтами, які часто потребують більше часу для адаптації або сприйняття інформації. Пріоритетність цих рис демонструє готовність майбутніх соціальних працівників вибудовувати довірливі стосунки, враховуючи індивідуальні потреби клієнтів [35].

Емпатію як важливий елемент професійної взаємодії підкреслили 63,6% респондентів. Це вказує на розвиток здатності до емоційного співпереживання, що є необхідною складовою роботи з людьми похилого віку. Водночас лише 54,5% учасників акцентували увагу на важливості врахування фізичних та когнітивних особливостей клієнтів [35]. Такий показник може свідчити про недостатнє висвітлення цього аспекту в навчальних програмах або недостатню практичну підготовку студентів у цьому напрямі.

Загалом результати опитування відображають достатньо високий рівень готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності з людьми похилого віку. Водночас виявлені прогалини в розумінні специфічних потреб клієнтів, пов’язаних із фізичними та когнітивними змінами, вказують на необхідність удосконалення освітніх програм.

У межах дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності соціального обслуговування людей похилого віку було проаналізовано рівень знань студентів щодо основних психологічних особливостей цієї категорії населення (див. Рис. 2.6).

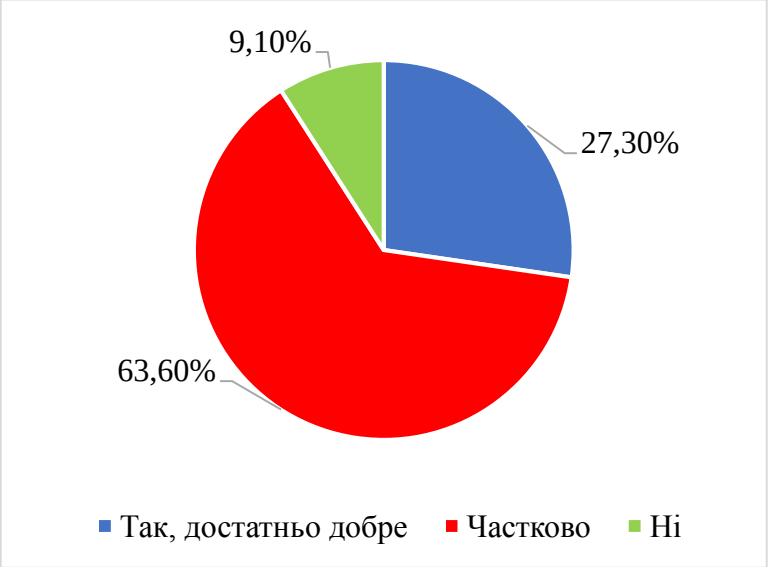

Рис. 2.6. Наявність знань у респондентів щодо основних психологічних особливостей людей похилого віку*

*Джерело: [35]

Результати опитування показали, що лише 27,3% респондентів оцінили свої знання як достатньо високі. Цей показник вказує на наявність окремої групи студентів, які мають впевненість у своїй підготовці до роботи з літніми людьми на основі розуміння їхніх психологічних особливостей.

Більшість опитаних, а саме 63,6%, зазначили, що знають ці особливості лише частково. Такий результат свідчить про наявність базових знань, які потребують подальшого поглиблення, особливо з урахуванням специфічних ситуацій, з якими можуть стикатися соціальні працівники у своїй професійній діяльності. Водночас 9,1% респондентів визнали, що не володіють знаннями про психологічні особливості людей похилого віку, що може бути пов’язано як із прогалинами в навчальних програмах, так і з відсутністю практичного досвіду [35].

Загалом результати дослідження вказують на недостатній рівень обізнаності більшості майбутніх соціальних працівників про психологічні особливості людей похилого віку. Це може ускладнювати процес взаємодії з клієнтами та знижувати ефективність надання соціальних послуг.

У межах дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності соціального обслуговування людей похилого віку було проаналізовано рівень впевненості студентів у своїй здатності знаходити підхід до цієї категорії клієнтів (див. Рис. 2.7).

Результати опитування засвідчили, що 45,5% респондентів повністю впевнені у своїй здатності ефективно взаємодіяти з людьми похилого віку. Цей показник демонструє наявність у частини студентів необхідних комунікативних навичок і розуміння специфіки роботи з літніми клієнтами

Водночас 54,5% опитаних зазначили, що вони лише частково впевнені у своїй здатності знайти підхід до людей похилого віку. Такий результат вказує на потребу в додатковій підготовці, спрямованій на розвиток практичних навичок, що дозволять студентам почуватися впевненіше у своїй професійній діяльності. Ймовірною причиною цього є недостатня кількість практичних занять або обмежені можливості безпосередньої взаємодії з літніми людьми в межах навчальної програми [35].

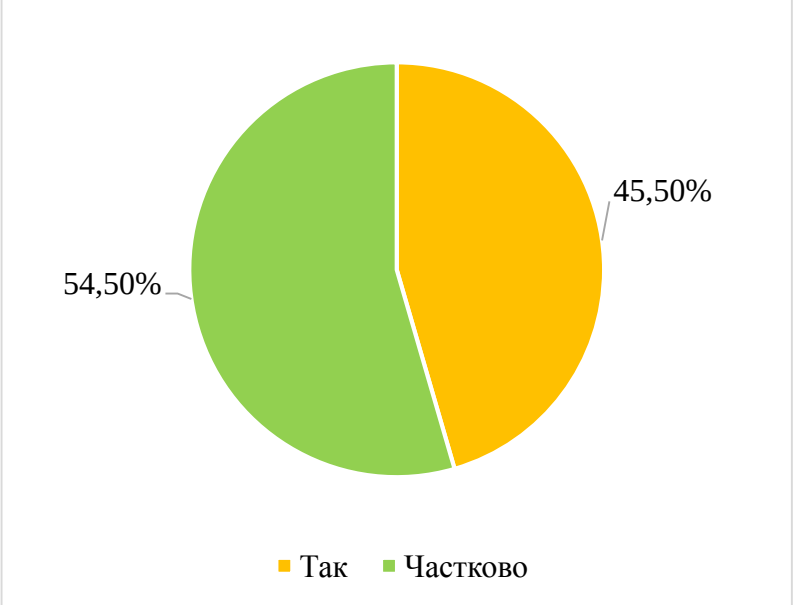

Рис. 2.7. Рівень впевненості студентів у своїй здатності знаходити підхід до людей похилого віку*

*Джерело: [35]

Результати опитування свідчать про необхідність вдосконалення освітніх програм, спрямованих на підвищення впевненості майбутніх соціальних працівників у роботі з людьми похилого віку.

Аналіз відповідей респондентів на питання про найефективніші методи встановлення довіри з людьми похилого віку показав, що найчастіше згадуваним методом було регулярне спілкування (72,7% респондентів). Цей показник підкреслює важливість постійного контакту та уваги у роботі з літніми людьми. Крім того, 63,6% респондентів наголосили на значущості демонстрації поваги та турботи, що вказує на потребу в емпатії та етичному підході. Менш популярним, але не менш важливим методом стало спільне обговорення інтересів (45,5%), яке сприяє формуванню глибшого емоційного зв'язку та підвищує рівень довіри [35].

На запитання про досвід вирішення конфліктів із літніми людьми 45,5% респондентів відповіли ствердно, тоді як решта 54,5% такого досвіду не мали (див. Рис. 2.8).

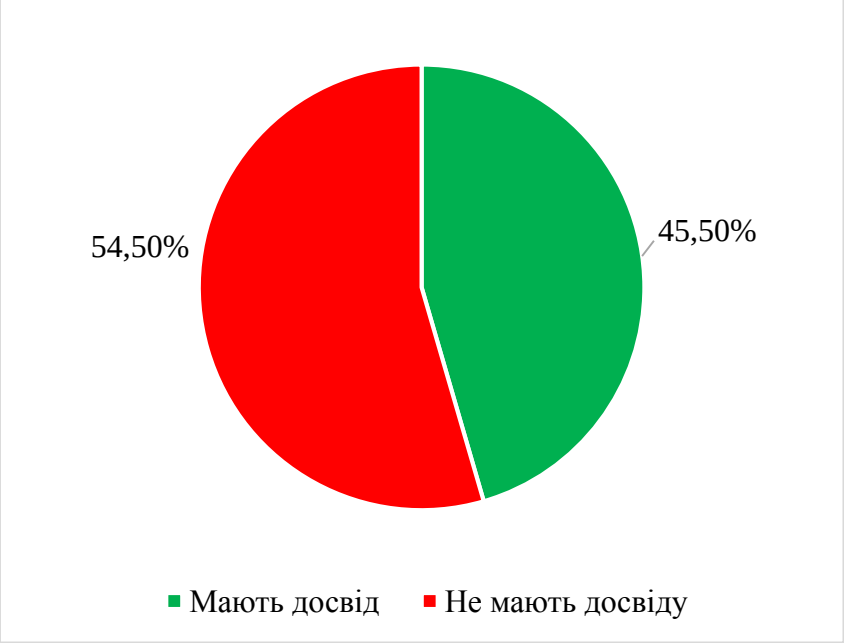

Рис. 2.8. Наявність досвіду у респондентів щодо вирішення конфліктів із літніми людьми*

*Джерело: [35]

Ці дані вказують на те, що майже половина студентів уже стикалася з подібними ситуаціями, що може свідчити про певний рівень готовності до практичної роботи. Водночас відсутність такого досвіду у більшості респондентів підкреслює необхідність введення в навчальні програми тренінгів, які моделюють подібні ситуації та навчають їх ефективного вирішення.

Результати аналізу відповіді на питання про труднощі, які можуть виникати у спілкуванні з людьми похилого віку, виявили кілька ключових викликів. Найчастіше респонденти згадували складнощі з пам’яттю чи слухом у літніх людей (63,6%), що є типовою віковою проблемою. Також на першому місці за частотою згадок було непорозуміння через різницю у поглядах (63,6%), яке може виникати внаслідок культурного або міжпоколіннєвого розриву. Також значна кількість респондентів відзначила відсутність терпіння або бажання слухати як у літніх людей, так і у самих молодих спеціалістів

Особливо цікаво, що окремі респонденти зазначили більш специфічні виклики, такі як когнітивні розлади, які вимагають від соціальних працівників спеціальних знань і підходів. Це підкреслює важливість підготовки студентів до роботи з клієнтами, які мають особливі потреби

Результати дослідження свідчать, що переважна більшість респондентів (90,9%) вважає за необхідне адаптувати манеру спілкування з літніми людьми, що підкреслює їхнє усвідомлення специфіки цієї роботи [35]. Лише один учасник зазначив часткову необхідність таких змін, що може свідчити про недостатнє усвідомлення індивідуальних потреб літніх людей. Це вказує на необхідність інтеграції у навчальні програми дисциплін, спрямованих на розвиток індивідуалізованих комунікативних навичок.

Серед ключових факторів, що можуть образити літніх людей, респонденти найчастіше зазначали відсутність поваги до віку, грубість та зверхність у спілкуванні, а також байдужість і знецінення їхніх думок (див. Рис. 2.9).

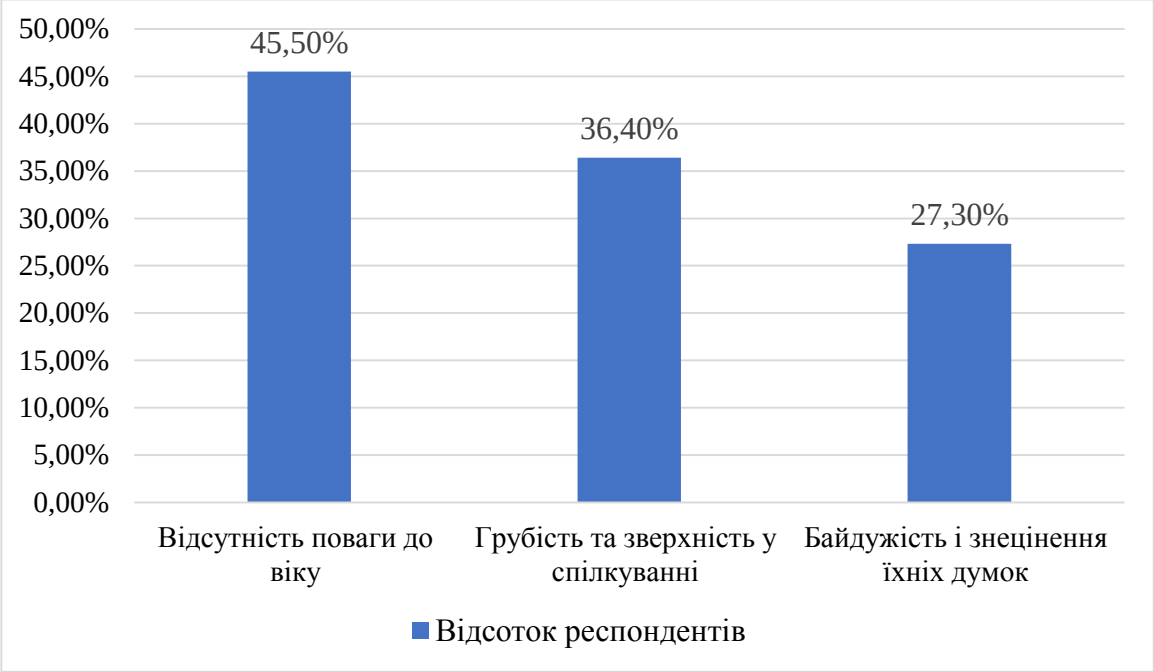

Рис. 2.9. Ключові фактори, що можуть образити літніх людей на думку респондентів*

*Джерело: [35]

Відповіді акцентували увагу на таких негативних аспектах, як підвищення голосу, використання нецензурної лексики та звернення на «ти», які можуть викликати емоційний дискомфорт. Ці дані підтверджують важливість формування у студентів навичок етичного спілкування та розуміння принципів поваги до гідності людей похилого віку [35].

Аналіз відповідей виявив найбільш поширені захворювання, які ускладнюють спілкування з літніми людьми (див. Рис. 2.10).

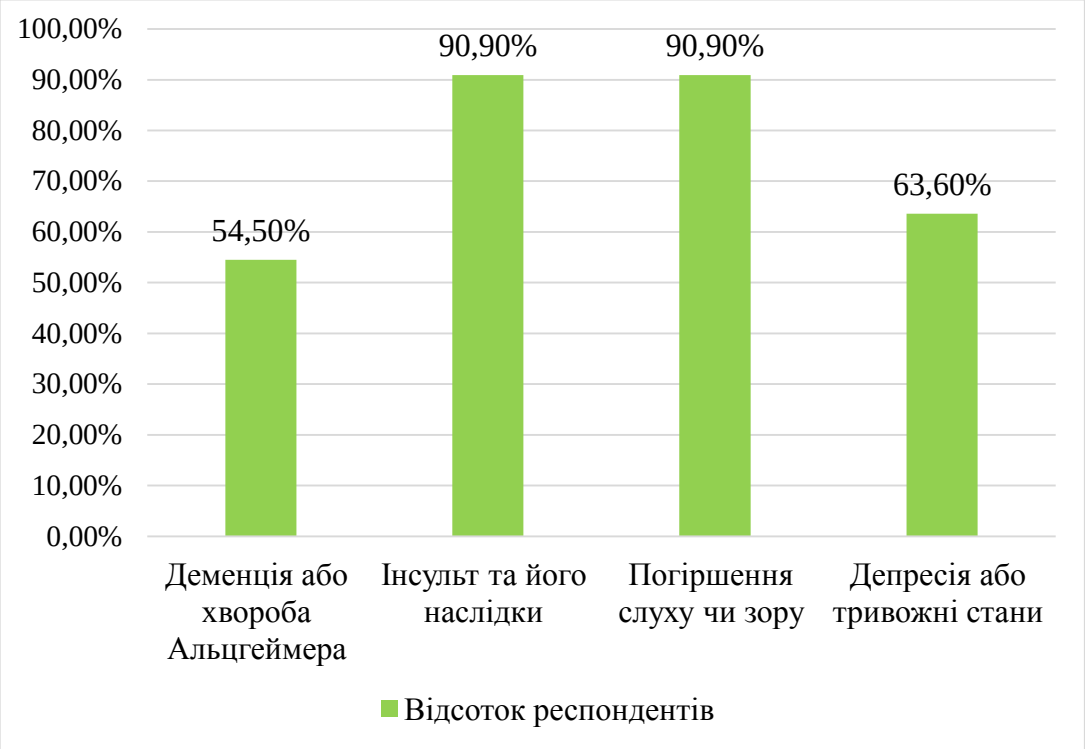

Рис. 2.10. Найбільш поширені захворювання, які ускладнюють спілкування з літніми людьми на думку респондентів*

*Джерело: [35]

Респонденти виділили деменцію або хворобу Альцгеймера (54,5%), інсульт та його наслідки (90,9%), погіршення слуху чи зору (90,9%), а також депресію або тривожні стани (63,6%). Таке розуміння студентами основних факторів ускладнення комунікації свідчить про їхню базову обізнаність у цій сфері, однак виявляє потребу у поглибленні знань щодо когнітивних розладів, які потребують спеціальних підходів у роботі [35].

Респонденти висловили різні погляди на адаптацію спілкування з людьми, які мають когнітивні чи фізичні обмеження. Найпоширенішими рекомендаціями були використання простої та зрозумілої мови (27,3%), терпіння та розуміння (18,2%), уважність та врахування стану людини (36,4%). Водночас 18,2% учасників зазначили, що потрібно спілкуватися з такими людьми так само, як із людьми без обмежень, що свідчить про недостатню підготовку в частині чутливого підходу до комунікації [35]. Виявлено також, що окремі респонденти не змогли запропонувати конкретних рекомендацій,

що вказує на потребу посилення теоретичної та практичної підготовки з цього питання.

Отримані результати підтверджують, що більшість студентів усвідомлює важливість адаптації спілкування з літніми людьми та володіє базовими знаннями щодо труднощів, які можуть виникати під час такої взаємодії.

Аналіз даних свідчить, що більшість респондентів (72,7%) не мають досвіду спілкування з людьми, які страждають на деменцію або інші когнітивні розлади. Лише 27,3% респондентів зазначили, що мають такий досвід, що вказує на обмежений рівень практичної підготовки майбутніх соціальних працівників у цьому аспекті [35]. Це свідчить про необхідність більш широкого залучення студентів до практики, яка передбачає взаємодію з людьми, що мають когнітивні обмеження, для формування у них необхідних професійних компетентностей.

Респонденти висловили ряд рекомендацій щодо ефективного встановлення контакту з людьми, які мають порушення пам’яті чи мови. Найчастіше згадувалися такі методи, як повільний темп розмови (100%), використання простих і коротких фраз (81,8%), а також утримання зорового контакту (54,5%) [35]. Це свідчить про те, що студенти володіють базовим розумінням ключових принципів комунікації з літніми людьми, які мають когнітивні порушення. Разом із тим, отримані відповіді свідчать про необхідність доповнення навчальних програм практичними тренінгами, що сприятимуть більш глибокому засвоєнню цих навичок.

Відповіді респондентів виявили низький рівень знань про способи допомоги людям похилого віку з депресією чи тривожністю (див. Рис. 2.11).

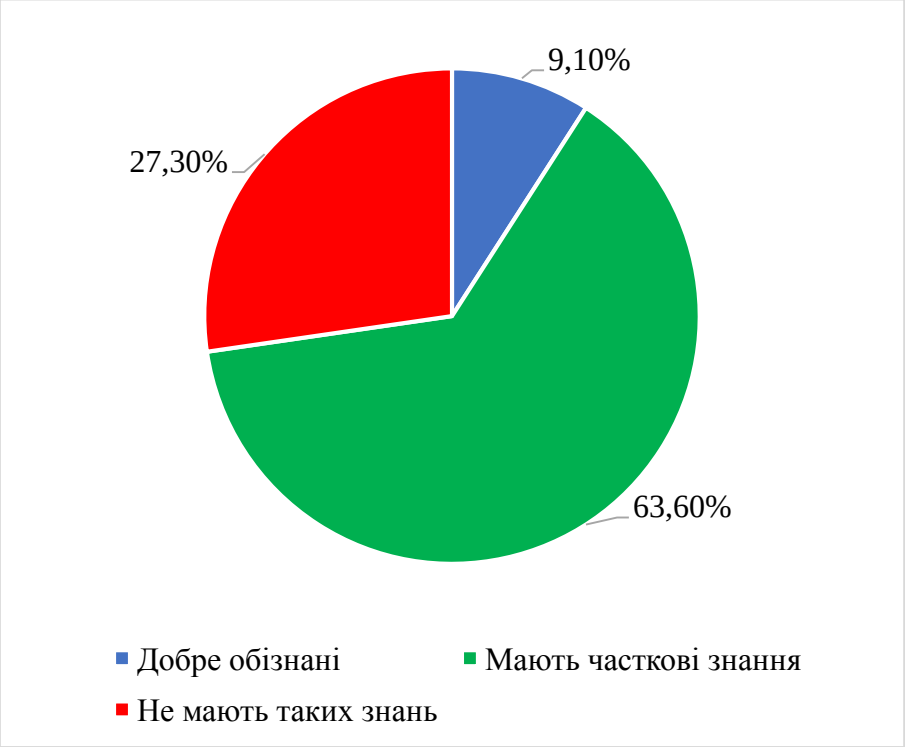

Рис. 2.11. Рівень знань у респондентів про способи допомоги людям похилого віку з депресією чи тривожністю

*Джерело: [35]

Відповідно до даних рисунку 2.11, лише 9,1% респондентів зазначили, що добре обізнані з цього питання, тоді як більшість (63,6%) мають лише часткові знання, а 27,3% визнали, що не мають таких знань [опитування]. Це вказує на суттєвий прогал у теоретичній підготовці студентів, що потребує додаткової уваги з боку викладачів. Зокрема, важливо інтегрувати до навчальних програм аспекти психологічної допомоги літнім людям, що дозволить підвищити рівень їхньої готовності до професійної діяльності у цій сфері.

Дослідження засвідчило, що студенти мають базове розуміння комунікативних підходів у роботі з літніми людьми, проте бракує як практичного досвіду, так і глибоких знань у сфері допомоги людям з когнітивними та емоційними розладами.

Відповіді респондентів на запитання про методи побудови довірливих стосунків з людьми похилого віку демонструють високу значущість поваги та

ввічливості (90,9%), уважного слухання їхніх історій та досвіду (90,9%), а також запитування їхньої думки з різних питань (72,7%). Це свідчить про те, що майбутні соціальні працівники мають розуміння основних принципів ефективної комунікації з літніми людьми. Однак, пропозиції щодо допомоги у висловленні почуттів були згадані лише деякими респондентами (45,5%), що вказує на необхідність більш глибокої підготовки в цьому напрямку [35]. Враховуючи ці результати, можна зробити висновок про важливість навчання студентів емоційної чутливості та розвитку вмінь підтримувати особистісний контакт з літніми людьми через відкритість і взаєморозуміння.

Респонденти вказують на те, що лише частина населення володіє необхідними знаннями про правильне спілкування з літніми людьми (див. Рис.

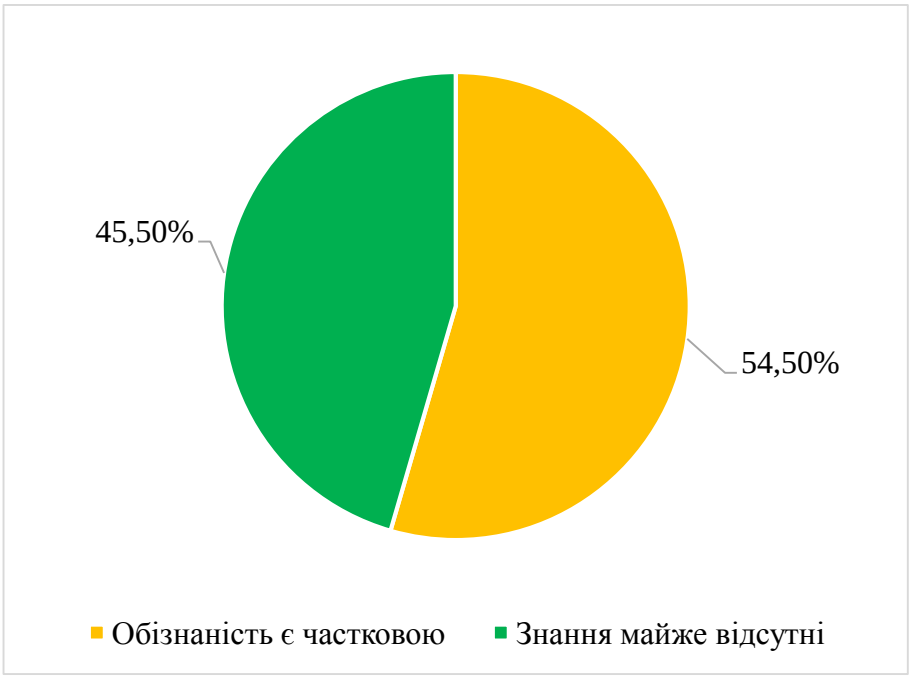

Рис. 2.12. Частина населення володіє необхідними знаннями про правильне спілкування з літніми людьми на думку респондентів*

*Джерело: [35]

Ці результати свідчать про проблему суспільної обізнаності щодо специфіки спілкування з людьми похилого віку [опитування]. Це підкреслює необхідність проведення освітніх кампаній, тренінгів і соціальних програм, що

підвищують рівень знань про вікові особливості, потреби та психологічні аспекти літніх людей.

Респонденти зазначили, що для кращого спілкування з людьми похилого віку потрібно здійснити низку змін у суспільстві. Зокрема, більшість вважають, що необхідно [35]:

ідвищити обізнаність населення щодо вікових змін та потреб людей похилого віку (72,7%);

прияти шанобливому ставленню до них (54,5%),

иховувати повагу з дитинства (45,5%).

алучення молоді до волонтерської діяльності (27,3%)

роведення тренінгів і соціальних роликів (18,2%).

Це вказує на необхідність розвитку інклюзивного суспільства, де кожен зможе зрозуміти і враховувати потреби людей похилого віку.

Аналіз досвіду респондентів у спілкуванні з літніми людьми показує, що найуспішнішими аспектами є прояв терпіння та розуміння (36,4%), вміння слухати (27,3%), а також щирість і повага (18,2%). Відзначено, що важливим чинником у спілкуванні з літніми людьми є здатність змінювати їхній настрій і допомагати знаходити позитивні моменти в житті (9,1%) [35]. Ці результати свідчать про важливість розвитку навичок емпатії та комунікативної компетентності у соціальних працівників, що дозволяє створювати атмосферу довіри і підтримки для людей похилого віку.

Отримані дані демонструють високий рівень усвідомлення респондентами основних аспектів ефективного спілкування з літніми людьми, однак відзначаються прогалини у знаннях щодо специфічних методів і технік допомоги в складних життєвих ситуаціях.

Дані, отримані від респондентів щодо факторів, які є найважливішими для забезпечення комфортного спілкування літніх людей з оточенням, свідчать про кілька основних аспектів. Основними факторами є увага та повага до літніх людей (36,4%), що підкреслює важливість побудови відносин на основі взаємоповаги та розуміння. Терпіння та можливість вислухати літню людину

відзначають 27,3% респондентів, що вказує на необхідність розвитку комунікативних навичок у соціальних працівників для надання емоційної підтримки людям похилого віку. Окрім цього, згадано про значення розуміння та врахування базових потреб літніх людей (9,1%), що є необхідною умовою для створення комфортного середовища для спілкування [35]. Загалом, ці результати свідчать про усвідомлення важливості емоційної та соціальної підтримки для людей похилого віку.

Респонденти визначили кілька ключових аспектів щодо головної мети роботи соціального працівника з людьми похилого віку. Основними цілями є забезпечення задоволеності літніх людей (9,1%), підтримка їхнього фізичного, емоційного та соціального благополуччя, а також інтеграція в суспільство (36,4%). Важливим є також сприяння збереженню незалежності, самоповаги та комфорту людей похилого віку (18,2%), що вказує на потребу у створенні середовища, де літні люди зможуть відчувати свою гідність та важливість. Також значну роль відіграє вирішення конкретних проблем, які виникають у літніх людей (27,3%), зокрема забезпечення доступу до необхідних послуг життя літніх людей, що вимагає комплексного підходу до вирішення їхніх соціальних, емоційних і фізичних потреб.

На основі даних результатів можна стверджувати, що майбутні соціальні працівники мають чітке уявлення про ключові аспекти ефективної роботи з людьми похилого віку. Вони розуміють важливість поваги, терпіння та розуміння для створення комфортного середовища для спілкування, а також готові орієнтуватися на забезпечення фізичного та емоційного благополуччя літніх людей. Проте важливо зазначити, що існує потреба в подальшому розвитку навичок роботи з людьми похилого віку, зокрема в аспектах соціальної інтеграції, вирішення повсякденних проблем і наданні допомоги у збереженні самостійності. Це підкреслює важливість удосконалення програм підготовки майбутніх соціальних працівників, орієнтуючи їх на потреби та особливості цієї категорії громадян.

Згідно з відповідями респондентів, важливими особистими якостями соціального працівника, необхідними для успішної роботи з людьми похилого віку, є емпатія (54,5%). Це підтверджує необхідність у високому рівні співпереживання, що дозволяє соціальним працівникам глибше розуміти потреби і переживання літніх людей, створюючи атмосферу довіри та підтримки. Інші важливі якості, такі як терпіння (27,3%), доброзичливість розвинених міжособистісних навичках для ефективної взаємодії з цією категорією населення. Також важливою є здатність до психологічного розуміння (9,1%), що допомагає в адаптації соціальних працівників до індивідуальних особливостей кожної літньої людини [35]. Загалом, респонденти підкреслюють важливість розвитку якостей, які дозволяють не тільки вирішувати практичні завдання, але й забезпечувати емоційну підтримку та допомогу в складних ситуаціях.

Дані про зміни в навчальній програмі для підготовки соціальних працівників також показують важливість доповнення курсу специфічними аспектами роботи з людьми похилого віку. Респонденти пропонують включити більш детальне вивчення психологічних і фізіологічних змін у літніх людей (18,2%), а також організувати додаткові практичні заняття, відвідування лікарень та будинків для літніх людей (27,3%), що сприятиме більш глибокому розумінню проблем цієї категорії [35]. Згідно з відповідями, важливими є й додаткові лекції та семінари на тему старіння та соціальної роботи з літніми людьми, які дозволять соціальним працівникам отримати більше практичних знань і навичок для взаємодії з цією віковою групою. Також виникає потреба в спеціальних тренінгах по боротьбі з емоційним вигоранням (9,1%), що є важливим аспектом у роботі соціальних працівників [35].

Більшість респондентів висловили бажання пройти додаткові тренінги чи курси, що підтверджує їх зацікавленість у поглибленому навчанні і розвитку професійних навичок для роботи з людьми похилого віку (81,8%) [35]. Це свідчить про усвідомлення необхідності постійного професійного розвитку

для ефективного надання соціальних послуг і підтримки цієї категорії населення.

Щодо ключових ідей для тренінгу з комунікації з літніми людьми, респонденти підкреслюють важливість вивчення фізіологічних та психологічних змін літніх людей, а також навичок вирішення конфліктних ситуацій при спілкуванні (18,2%). Іншими важливими аспектами є розуміння особливостей віку та адаптації до змін (27,3%), профілактика емоційного вигорання у соціальних працівників (9,1%), а також навчання ефективному слуханню та простому, чіткому спілкуванню (18,2%). Крім того, велике значення надається розвитку взаємоповаги та взаєморозуміння між різними поколіннями (9,1%), що є ключовим для зниження бар'єрів у спілкуванні та забезпечення комфортної атмосфери для літніх людей [35].

Дані дослідження свідчать про високий рівень усвідомлення студентами важливості професійної підготовки для роботи з людьми похилого віку. Вони зазначають необхідність розвинених особистих якостей, таких як емпатія, терпіння, доброзичливість, а також володіння практичними навичками в роботі з літніми людьми. Більшість респондентів підтримують ідею доповнення навчальної програми новими курсами та тренінгами, що сприятиме підготовці кваліфікованих соціальних працівників, здатних ефективно працювати з цією віковою групою.

Отже, результати дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності соціального обслуговування людей похилого віку показали, що більшість респондентів мають позитивне ставлення до роботи з цією категорією осіб, але визнають необхідність удосконалення своїх знань і навичок. Однак, кілька респондентів вказали на відсутність досвіду роботи або волонтерства з людьми похилого віку, що може бути бар'єром для успішного встановлення ефективної взаємодії. Водночас, респонденти визнають важливість таких аспектів, як емпатія, терпіння та увага до фізичних і когнітивних особливостей літніх людей. Вони також вважають, що адаптація манери спілкування є важливою для забезпечення комфорту та

довіри. Дослідження також показало, що більшість респондентів частково знайомі з психологічними особливостями старшого віку, проте вказали на необхідність глибшого вивчення методів роботи з літніми людьми, зокрема, з тими, хто має когнітивні розлади.

2.2. Шляхи підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до надання соціальних послуг людям похилого віку

Проблема старіння є однією з найбільш актуальних на глобальному рівні, і Україна займає місце серед 30 найстаріших країн світу за часткою населення старшого за 60 років [23, 5-7]. Цей демографічний процес породжує низку важливих соціальних, економічних та медичних викликів. Одним із ключових завдань, яке постає перед державою, є забезпечення належного розвитку системи охорони здоров'я, соціального захисту та надання комплексних соціальних послуг для осіб похилого віку. Старість є періодом, що супроводжується не лише фізіологічними змінами, але й значними психологічними, соціальними та емоційними трансформаціями, що можуть суттєво впливати на якість життя. Недостатня обізнаність про ці вікові зміни, як серед населення в цілому, так і серед молоді, часто веде до соціальної ізоляції, непорозумінь та нерозуміння потреб людей похилого віку, що, в свою чергу, викликає їх відчуття неповаги й роздратування [22].

Оскільки старші люди потребують більшої уваги з боку молодших поколінь, медичних працівників, соціальних працівників та інших фахівців, є необхідність у розвитку комунікативних навичок для ефективної взаємодії та підтримки. Своєчасне виявлення потреб і проблем старших людей вимагає високого рівня чутливості та знань про фізіологічні, психологічні та соціальні зміни, що відбуваються в цей період їхнього життя.

З огляду на зазначене, важливим є підвищення рівня обізнаності молоді щодо процесів старіння та їх впливу на фізичний та психічний стан літніх

людей. Вікові зміни можуть призводити до таких фізіологічних порушень, як зниження здатності до сприйняття сенсорної інформації (погіршення зору, слуху та нюху), порушення координації рухів, сповільнення фізичних реакцій, а також зміни в серцево-судинній та опорно-руховій системах. Не менш важливими є зміни в нервовій та гормональній системах, що можуть спричинити розвиток серйозних захворювань, таких як хвороба Паркінсона. Крім того, з віком спостерігається загальне зниження мозкової активності, хоча цей процес можна значно сповільнити за умови активного способу життя і регулярних тренувань пам'яті, що, безперечно, позитивно позначається на якості життя літніх людей [50].

Серед основних психологічних проблем, характерних для осіб старшого віку, виділяються депресія, агресія, стареча деменція (хвороба Альцгеймера), а також соціальна ізоляція, що є фактором ризику розвитку низки психічних розладів. Дослідження показують, що близько 15% осіб старше 60 років страждають від цих захворювань. Психологічні зміни можуть проявлятися в підвищеній тривожності, настороженості, зниженій довірі до оточуючих, що іноді веде до конфліктів. З віком значно змінюються особистісні характеристики людей, зокрема, спостерігається зниження честолюбства, самолюбства та соціальної активності, водночас зростає рівень тривожності, дратівливості і страху [30]. Ці психологічні зміни можуть негативно впливати на соціальні взаємодії, а також на здатність літніх людей адаптуватися до змін навколишнього середовища та нових умов.

Серед молодого покоління сформувалося ряд стереотипів щодо людей похилого віку, що включають уявлення про їхню бідність, слабкість, соціальну ізоляцію та низьку продуктивність праці. Згідно з дослідженнями, багато молодих людей вважають, що старші люди менш здатні до творчої діяльності та адаптації до змін. Це, в свою чергу, лише підсилює соціальні бар'єри та сприяє подальшій ізоляції літніх людей в суспільстві [36].

З метою покращення якості життя людей похилого віку та зменшення соціальної ізоляції необхідно розвивати низку освітніх і соціальних ініціатив.

Система освіти має бути орієнтована на підвищення рівня обізнаності серед молоді щодо психофізіологічних особливостей осіб старшого віку. Важливим елементом є організація навчальних програм, які надають студентам знання про потреби літніх людей, зокрема в рамках дисциплін, що стосуються соціального обслуговування, медицини та психології старіння. Окрім того, необхідно впроваджувати програми підвищення кваліфікації для працівників медичних і соціальних установ, що сприятиме більш ефективному догляду за людьми похилого віку [14].

Не менш важливою є соціальна реклама, яка має на меті змінити ставлення до літніх людей серед молоді та широкої аудиторії. Це можуть бути постери, банери, інформаційні брошури, відео в соціальних мережах та інші форми масової комунікації. Крім того, важливо проводити тренінги для родичів людей похилого віку, щоб підготувати їх до взаємодії в межах сімейного кола. Окремо слід звернути увагу на роль сімейного виховання, яке сприяє формуванню правильного ставлення до бабусь і дідусів, допомагаючи молоді зрозуміти важливість їхнього психологічного та фізіологічного стану

Відповідно до вищезазначеного, вирішення проблеми старіння потребує комплексного підходу, що передбачає взаємодію різних соціальних інститутів, зокрема навчальних закладів, медичних та соціальних служб. Розширення навчальних програм, підготовка фахівців, підвищення кваліфікації працівників у галузі геронтології, психіатрії та соціального обслуговування, а також зміцнення соціальних мереж є основою для ефективної підтримки літніх людей і підвищення їх якості життя [22].

Для ефективного управління активним довголіттям та зменшення соціальних і економічних ризиків, що супроводжують старіння населення, ряд європейських країн реалізують комплексні політики, спрямовані на підтримку та інтеграцію осіб похилого віку у суспільство. Серед таких заходів важливим є реформування системи дострокового виходу на пенсію, що має на меті забезпечення гідного рівня життя для осіб старшого віку, а також оптимізацію

їхнього участі в економічному процесі. Одним із центральних напрямів є програми адаптації та збереження професійних навичок осіб різних вікових категорій, що дозволяє старшому поколінню залишатися конкурентоспроможним на ринку праці. Це включає розвиток системи безперервного професійного навчання, яке дає змогу особам похилого віку не лише зберігати, а й покращувати свої трудові навички протягом усього трудового життя [46, С. 78].

Важливу роль відіграє також поліпшення умов праці та організації робочих місць для старших працівників. Зокрема, йдеться про створення безпечних та комфортних робочих середовищ, які враховують фізичні та психологічні особливості осіб старшого віку. Важливою частиною такої політики є розвиток гнучких форм зайнятості, зокрема часткової зайнятості, що дозволяє старшим працівникам адаптувати свою трудову діяльність до особливостей здоров’я та життєвих обставин. Соціальні кампанії, спрямовані на зміну стереотипів щодо осіб похилого віку, відіграють ключову роль у руйнуванні бар'єрів та упереджень, що часто супроводжують їхнє залучення до активної трудової діяльності. Вони сприяють розвитку більш позитивного сприйняття старших людей в суспільстві, що є необхідною умовою для інтеграції їх у сучасну соціальну та економічну структуру [46, С. 78].

В Україні процес старіння населення викликає серйозні виклики для національної економіки та соціальної сфери. Зростаюче демографічне навантаження на працездатне населення, що зумовлене високим відсотком осіб старшого віку, ставить під загрозу стабільність соціальної системи, в тому числі систему пенсійного забезпечення. Ці проблеми ускладнюються необхідністю забезпечення матеріального добробуту осіб похилого віку в умовах обмежених ресурсів, а також необхідністю вирішення питань їх соціальної ідентифікації в нових соціально-економічних умовах. Важливим аспектом є також розв’язання проблеми соціального забезпечення та організації життєдіяльності цієї категорії громадян, що потребує розробки

нових моделей соціального захисту, орієнтованих на забезпечення інтеграції осіб старшого віку у всі сфери суспільного життя [46, С. 78].

З огляду на ці виклики, старіння населення вимагає значних змін у соціальній роботі з різними категоріями осіб похилого віку. Це включає адаптацію соціальних послуг до специфічних потреб цієї категорії громадян, вдосконалення методів і технологій соціальної роботи, а також підготовку фахівців, здатних ефективно працювати в умовах нових соціальних і демографічних реалій. Соціологічне вивчення ставлення фахівців, які працюють з людьми похилого віку, до їх ролі в суспільстві виявляє ряд важливих аспектів, які безпосередньо впливають на якість соціальних послуг. Реформування системи соціального захисту та соціального забезпечення в умовах децентралізації є важливим кроком у цьому процесі, оскільки зміни в інституційній структурі дозволяють забезпечити більш ефективне надання послуг на місцевому рівні [46, С. 79].

Крім того, якість наданих соціальних послуг та ефективність соціальної роботи з людьми похилого віку значною мірою залежать від професіоналізму фахівців. Їхня здатність не лише надавати базові соціальні послуги, але й розуміти специфіку потреб старших людей, обґрунтовано реагувати на їх запити та забезпечувати неупереджене ставлення є запорукою успіху соціальної роботи в цій сфері. Ключовим фактором є розвиток навчальних програм, які б включали як теоретичні, так і практичні аспекти соціальної роботи з людьми похилого віку, що дозволить фахівцям ефективно реагувати на зміни в соціальному середовищі та забезпечувати підтримку осіб старшого віку на всіх етапах їх життєвого шляху [46, С. 79].

На сучасному етапі прогнозоване зростання частки населення світу старше 60 років між 2015 і 2050 роками є явищем, яке вимагає особливої уваги з боку наукової спільноти, політиків та системи охорони здоров’я. За цей період частка літніх людей у глобальній демографічній структурі зросте з 12 % до 22 %, що в абсолютних числах відповідає збільшенню кількості людей віком понад 60 років із 900 мільйонів до 2 мільярдів. Така динаміка свідчить

про суттєві зміни в структурі суспільства, що висуває нові виклики для державної політики, системи охорони здоров'я та соціального забезпечення , С.63].

Особливості фізичного та психічного здоров'я літніх людей вимагають врахування під час розробки стратегій соціальної підтримки. Понад 20 % дорослих у віці 60 років і старше стикаються з психічними або неврологічними розладами, що свідчить про масштабність проблеми. Серед найпоширеніших розладів цієї вікової групи виділяються деменція та депресія, які впливають на 5 % та 7 % літнього населення світу відповідно. Ці захворювання не лише знижують якість життя осіб похилого віку, а й створюють значний тиск на системи охорони здоров'я, соціальні служби та сім'ї [16, С.62-63].

Зауважимо, що особливої актуальності проблема підтримки літніх людей набуває в умовах військових конфліктів, коли соціальна структура суспільства зазнає дестабілізації. Війна створює додаткові стресові фактори, що погіршують психоемоційний стан літніх людей і збільшують ризик розвитку психічних розладів. У таких умовах важливо впроваджувати цільові програми підтримки, які враховують специфіку потреб цієї категорії населення. До таких заходів можна віднести організацію психологічної допомоги, створення мережі соціальних служб і забезпечення доступу до медичних послуг.

На сьогодні однією з найважливіших задач є зниження емоційного напруження населення, оскільки зниження настрою є загальним явищем як серед людей похилого віку, так і серед більшості громадян України. Крім того, важливим напрямком є допомога у прийнятті втрат, що охоплює як втрату матеріальних цінностей, так і близьких людей. Особливої уваги потребує надання соціальної допомоги та прихистку самотнім літнім людям, а також тим, хто втратив родину чи майно.

Незважаючи на важливість цих заходів, спеціалісти зіштовхуються з рядом труднощів, що ускладнюють процес надання ефективної підтримки людям похилого віку. Так, 56,4 % спеціалістів зазначають неможливість проведення регулярних зустрічей через постійні ворожі атаки та необхідність

перебування в укриттях. Ще однією суттєвою перешкодою є зриви запланованих зустрічей через проблеми зі здоров'ям у літніх людей, що впливає на 32,1 % випадків [16, С.62-63].

Крім цього, значною проблемою є апатія та небажання літніх людей працювати зі спеціалістами, що спостерігається у 29,8 % випадків. Ще 33,6 % людей похилого віку не визнають своєї потреби у професійній соціально-психологічній підтримці, що ускладнює процес залучення до співпраці. Також 35,7 % спеціалістів зазначають брак належного ресурсного забезпечення, що робить неможливим надання необхідної допомоги у повному обсязі [16, С.62-

Додатковою складністю є психологічна несумісність або розбіжність життєвих позицій між спеціалістом і клієнтом, що ускладнює налагодження продуктивної взаємодії у 16,4 % випадків. Всі ці фактори вимагають від спеціалістів гнучкості, витримки та творчого підходу до розв'язання проблем, а також розвитку системи підтримки, здатної враховувати специфіку викликів воєнного часу [16, С.62-63].

Врахування зазначених аспектів дозволяє глибше розуміти специфіку роботи з літніми людьми в умовах війни та сприяє розробці дієвих стратегій надання допомоги, що враховуватимуть як психологічні, так і соціальні аспекти їхнього життя.

Варто відмітити, що збереження соціального здоров'я літнього населення є ключовим аспектом стійкості суспільства перед демографічними викликами. Інвестиції в розвиток інфраструктури підтримки людей похилого віку, створення програм їхньої соціальної інтеграції та покращення доступу до медичних і психологічних послуг сприяють не лише підвищенню якості життя цієї вікової групи, але й зміцненню соціальної стабільності в цілому. Таким чином, питання ефективної соціально-психологічної підтримки літніх людей має стати пріоритетом у сучасних умовах глобальних демографічних і соціальних змін.

Відповідно до вище зазначеного, в умовах сучасних викликів, таких як зростання кількості літніх людей, посилення їхніх соціальних та психологічних потреб, а також наслідки соціальних і економічних змін, зростає потреба у фахівцях, які володіють глибокими знаннями, практичними навичками та емоційною стійкістю.

Для досягнення цієї мети важливо впроваджувати інноваційні підходи до навчання, що включають як теоретичну підготовку, так і практичну взаємодію з літніми людьми. Основні аспекти вдосконалення підготовки студентів охоплюють гармонізацію навчальних програм, розвиток практичних і емоційних компетенцій, а також адаптацію освітнього процесу до реальних потреб соціальної сфери (див. Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Шляхи підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до надання соціальних послуг людям похилого віку*

Напрямок	Заходи та інструменти	Очікувані результати
Гармонізація навчальних програм	Включення обов'язкових курсів із геронтології, комунікативної етики та психології старіння.	Збільшення обізнаності студентів про фізичні, психологічні та соціальні аспекти старіння.
	Інтеграція спеціалізованих дисциплін, спрямованих на вивчення когнітивних змін та емоційних особливостей літніх людей.	Забезпечення теоретичної бази для ефективної роботи з літніми людьми.
Розвиток практичних навичок	Організація тренінгів, рольових ігор та симуляцій для моделювання реальних ситуацій взаємодії з літніми людьми.	Формування практичних умінь та здатності адаптуватися до потреб клієнтів.
	Створення волонтерських програм для безпосередньої взаємодії студентів із літніми людьми.	Розвиток емпатії, терпіння та глибшого розуміння особливостей клієнтів.
	Проведення практики у соціальних установах, будинках для літніх людей та медичних центрах.	Підвищення рівня підготовленості до професійної діяльності.
Емоційна та психологічна підготовка	Тренінги з розвитку емоційного інтелекту, стресостійкості та терпіння.	Зменшення професійного вигорання, формування впевненості у роботі з клієнтами.
	Інтеграція занять із навчання навичок вирішення конфліктів та побудови ефективної комунікації.	Підвищення якості взаємодії з літніми людьми, мінімізація конфліктних ситуацій.

Інноваційні методи навчання	Використання сучасних симуляційних програм і віртуальних тренажерів.	Підвищення ефективності підготовки за рахунок інноваційних технологій.
Популяризація соціальної роботи	Організація заходів, спрямованих на підвищення престижу професії соціального працівника.	Збільшення мотивації студентів до роботи у соціальній сфері.
Запровадження ініціатив	Відкриття «Школи збереження пам'яті» для навчання ранньому розпізнаванню вікових змін та запобіганню деменції.	Формування спеціалізованих навичок для роботи з деменцією.
	Підготовка майбутніх фахівців до роботи з літніми людьми через створення практичних курсів із вивчення їхніх потреб.	Забезпечення комплексного підходу до надання соціальних послуг.

*Джерело: сформовано автором

У таблиці 2.1 представлені основні напрями, заходи та очікувані результати, що сприятимуть підвищенню компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери у сфері надання соціальних послуг людям похилого віку. Ці підходи спрямовані на формування всебічної готовності студентів до професійної діяльності, забезпечення ефективної взаємодії з клієнтами та підвищення якості соціального обслуговування.

Гармонізація навчальних програм є фундаментальною складовою вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Демографічні виклики, пов'язані зі стрімким старінням населення України, зумовлюють необхідність посилення освітнього компоненту, орієнтованого на роботу з літніми людьми.

Впровадження обов'язкових дисциплін, таких як геронтологія, комунікативна етика та психологія старіння, сприятиме формуванню у студентів глибокого розуміння фізіологічних, психологічних та соціальних аспектів старіння. Особлива увага має бути приділена вивченню вікових змін, які впливають на когнітивну функцію, емоційний стан та здатність до соціальної взаємодії літніх людей. Курси з комунікативної етики допоможуть майбутнім фахівцям розвивати навички ефективної взаємодії з клієнтами, враховуючи їхні індивідуальні потреби та особливості.

Інтеграція дисциплін, орієнтованих на вивчення когнітивних та емоційних змін у літніх людей, забезпечить комплексну підготовку студентів до вирішення практичних завдань у професійній діяльності. Вивчення основ геронтопсихології дозволить майбутнім соціальним працівникам зрозуміти особливості емоційного реагування літніх людей, що сприятиме розвитку емпатії та чутливості. Такі знання є критично важливими для забезпечення високої якості соціальних послуг [38].

Теоретична база, яка включає знання про соціальні, психологічні та фізіологічні аспекти старіння, слугує основою для подальшої практичної підготовки. Це дозволить майбутнім фахівцям легко адаптуватися до викликів, які супроводжують роботу з літніми людьми, зокрема долати бар'єри у спілкуванні та вирішувати конфліктні ситуації.

Впровадження в навчальні програми таких спеціалізованих дисциплін є важливим не лише для підвищення компетентності соціальних працівників, а й для задоволення потреб літніх людей, які є однією з найбільш вразливих категорій населення. Системний підхід до гармонізації освітніх програм сприятиме створенню умов для формування висококваліфікованих фахівців соціальної сфери, здатних ефективно працювати в умовах сучасних демографічних викликів.

Ще одним із важливих аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є розвиток практичних навичок, що забезпечує їхню здатність ефективно працювати з літніми людьми. Ця категорія людей потребує особливого підходу, який включає не лише базові знання, але й здатність адаптуватися до індивідуальних потреб, вирішувати конфліктні ситуації та забезпечувати якісну соціальну підтримку.

Практичні тренінги, рольові ігри та симуляції є ефективними методами підготовки, що дозволяють моделювати реальні ситуації взаємодії з літніми людьми. Зокрема, ці заходи спрямовані на формування практичних умінь і навичок, таких як ефективна комунікація, розуміння невербальних сигналів і реагування на складні емоційні стани клієнтів. У контексті роботи з людьми

похилого віку рольові ігри дозволяють студентам навчитися емпатії, терпінню та вмінню враховувати психологічні й фізичні особливості клієнтів [29].

Волонтерські програми є ще одним ефективним інструментом розвитку практичних навичок. Безпосередня взаємодія студентів із літніми людьми дозволяє їм поглибити розуміння потреб цієї категорії клієнтів, вивчити їхні звички та особливості, а також набути впевненості у власних професійних здібностях. Зокрема, такі програми можуть включати допомогу у повсякденному житті, організацію дозвілля, психологічну підтримку та соціалізацію літніх людей [29].

Під час роботи з літніми людьми соціальні працівники стикаються з низкою викликів, серед яких найбільш поширеними є емоційна вразливість клієнтів, упередження щодо соціальної допомоги та складнощі у комунікації. Для ефективної роботи в таких умовах важливо не лише розвивати професійні навички, а й формувати особистісні якості, такі як емпатія, терпіння та чутливість до потреб клієнтів. Це можливо завдяки спеціалізованим тренінгам, зокрема з розвитку емоційного інтелекту [29].

Практика у соціальних установах, будинках для літніх людей та медичних центрах є важливим етапом підготовки майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи та медицини. Вона дозволить студентам набути практичних навичок, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків, а також сприяє розвитку емпатії та розуміння потреб різних соціальних груп. Завдяки проведенню практики студенти мають змогу випробувати себе в умовах реальної роботи, що дозволяє знизити розрив між теорією та практикою, підвищуючи рівень їх професійної підготовленості. Окрім цього, практика є важливим елементом у формуванні професійної ідентичності, розвитку самостійності та відповідальності, що є основою для подальшої кар’єри у соціальній та медичній сферах. Важливим аспектом є також розвиток емпатії та професійної чуйності у взаємодії з підопічними, адже соціальні працівники та медичні працівники працюють з вразливими категоріями людей, для яких уважне ставлення є ключовим для підтримки їх фізичного та

психологічного благополуччя. Таким чином, практика сприяє формуванню гуманістичних цінностей і принципів у професійній діяльності [29].

Зауважимо, що розвиток практичних навичок є необхідною умовою для формування висококваліфікованих фахівців соціальної сфери. Використання інтерактивних методик навчання, створення волонтерських програм та розвиток особистісних якостей студентів дозволяють забезпечити їхню готовність до професійної діяльності. Такий підхід сприяє формуванню стійкої професійної компетентності та підвищенню якості соціальних послуг, що надаються літнім людям.

Емоційна та психологічна підготовка фахівців соціальних установ, зокрема тих, які працюють із літніми людьми, є важливою складовою професійної підготовки. Вона включає в себе набуття навичок, які дозволяють зберігати психоемоційну стійкість у стресових ситуаціях, ефективно взаємодіяти з клієнтами та запобігати професійному вигоранню. У процесі такої підготовки особливу увагу необхідно приділити наступним напрямкам:

озвиток емоційного інтелекту. Рекомендується впроваджувати регулярні тренінги та семінари з розвитку емоційного інтелекту для фахівців соціальних установ. Це дозволить підвищити здатність розпізнавати та управляти своїми емоціями, а також краще розуміти емоційний стан клієнтів, що сприятиме ефективнішій взаємодії з літніми людьми.

ідвищення стресостійкості та терпіння. Важливо включити до програми навчання вправи, що сприяють розвитку стресостійкості та терпіння. Це допоможе фахівцям краще справлятися з емоційним навантаженням і створювати умови для стабільної та ефективної роботи в складних ситуаціях, що можуть виникати в процесі взаємодії з літніми людьми.

рофілактика професійного вигорання. Рекомендується регулярне проведення тренінгів на тему профілактики професійного вигорання, включаючи навчання технікам саморегуляції, релаксації та управління стресом. Це дозволить фахівцям зберігати емоційну стабільність і запобігати виснаженню, що є важливим для довготривалої професійної діяльності.

авчання вирішенню конфліктів. Фахівцям соціальних установ необхідно організовувати тренінги з навчання ефективним методам вирішення конфліктних ситуацій. Це дозволить розвивати навички конструктивного підходу до вирішення спірних питань і забезпечити гармонійну атмосферу під час взаємодії з клієнтами.

обудова ефективної комунікації. Важливо проводити навчання з побудови ефективної комунікації, включаючи активне слухання та адекватне реагування на емоційний стан клієнтів. Це допоможе фахівцям мінімізувати конфліктні ситуації, поліпшити якість взаємодії з літніми людьми та створити атмосферу довіри і підтримки.

нтеграція психологічних тренінгів у навчальний процес. Рекомендується включити елементи психологічної підготовки в курси та програми навчання для майбутніх фахівців соціальних установ. Це сприятиме кращій адаптації до професійної діяльності, допоможе в адаптації до робочого середовища та формуванню необхідних психологічних навичок для успішної взаємодії з літніми людьми.

ідвищення якості взаємодії з літніми людьми. З метою підвищення якості соціальних послуг необхідно впроваджувати заходи, спрямовані на покращення взаємодії з літніми людьми через розвиток навичок активного слухання, уважності та підтримки. Це дозволить забезпечити комфортні умови для старших клієнтів та мінімізувати стресові ситуації у процесі їх соціалізації.

Дані напрямки спрямовані на покращення емоційної та психологічної підготовленості фахівців, що дозволить забезпечити більш ефективну та стійку професійну діяльність, зокрема в роботі з літніми людьми, і мінімізувати ризики професійного вигорання та конфліктних ситуацій.

Інноваційні методи навчання набувають дедалі більшого значення в процесі підготовки фахівців у різних галузях, зокрема в соціальних та медичних установах. Враховуючи постійно зростаючі вимоги до професійної підготовленості, особливо в роботі з вразливими категоріями осіб, такими як літні люди, застосування інноваційних технологій, зокрема симуляційних

програм та віртуальних тренажерів, стає важливим інструментом для підвищення ефективності навчання [51].

Використання сучасних симуляційних програм і віртуальних тренажерів є одними з найбільш перспективних методів навчання, що дозволяють створювати реалістичні умови для відпрацювання професійних навичок без ризику для здоров'я чи благополуччя клієнтів. Такі технології забезпечують можливість моделювати різноманітні ситуації, з якими фахівець може зіткнутися в реальній роботі, дозволяючи студента або працівника тренувати свої реакції та вміння у безпечному середовищі. Зокрема, в медичних та соціальних сферах симуляційні програми дозволяють відпрацьовувати навички надання допомоги, взаємодії з клієнтами, а також вирішення конфліктних ситуацій [51].

Завдяки віртуальним тренажерам фахівці можуть набувати навичок, необхідних для роботи з технологічним обладнанням, або здійснювати дистанційне навчання за умов відсутності реальних пацієнтів чи клієнтів. Це дозволяє створювати адаптивні сценарії, які сприяють розвитку критичного мислення та креативних рішень у процесі навчання. Такі тренажери можуть бути інтегровані з різними навчальними платформами, що дозволяє студентам взаємодіяти з навчальним контентом та іншими учасниками процесу через інтерфейси, які максимально наближені до реальних умов.

Підвищення ефективності підготовки за рахунок інноваційних технологій має кілька переваг [51]:

озволяє значно зменшити витрати на навчання, оскільки немає потреби у використанні реальних ресурсів або клієнтів, що особливо важливо у навчанні студентів, які готуються працювати в умовах соціальних та медичних установ;

озволяє кожному учаснику навчання здійснювати тренування у власному темпі, зосереджуючись на найбільш складних для нього аспектах діяльності;

нноваційні технології дозволяють отримати детальну зворотну інформацію

про хід виконання завдань, що є важливим для коригування помилок та подальшого розвитку професійних навичок.

Застосування інноваційних методів навчання, зокрема симуляційних програм і віртуальних тренажерів, сприяє підвищенню рівня підготовленості фахівців, покращенню якості навчання та розвитку професійних компетенцій. Це дозволяє створити умови для більш ефективного засвоєння знань і навичок, що необхідні для висококваліфікованої роботи з різними категоріями клієнтів, зокрема літніми людьми, що є особливо важливим для соціальних та медичних установ.

Популяризація професії соціального працівника є важливою складовою забезпечення розвитку соціальної сфери та підвищення якості соціальних послуг. У світлі сучасних соціальних викликів, які вимагають високої кваліфікації фахівців, особливо в умовах роботи з вразливими групами населення, питання підвищення престижу професії соціального працівника та мотивації студентів до роботи у соціальній сфері набуває надзвичайної актуальності.

Організація заходів, спрямованих на підвищення престижу професії соціального працівника має на меті формування позитивного іміджу цієї професії серед широкої громадськості, а також серед потенційних фахівців. Одним із важливих інструментів є проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, семінарів, форумів та конференцій, які висвітлюють роль соціальних працівників у забезпеченні соціального благополуччя. Організація тематичних заходів, на яких обговорюються досягнення професії, приклади успішної діяльності соціальних працівників та соціальних установ, може значно змінити сприйняття цієї професії в суспільстві, підвищити її значущість серед інших професій [45].

Важливим елементом цієї роботи є співпраця з медіа для створення позитивних образів соціальних працівників у засобах масової інформації. Застосування інтерв’ю, статей, телевізійних програм та соціальних мереж для популяризації діяльності соціальних працівників дозволить показати

важливість їхнього внеску у розвиток соціальної справедливості, боротьбу з бідністю, захист прав та гідності людей.

Збільшення мотивації студентів до роботи у соціальній сфері є ще одним важливим напрямком популяризації професії соціального працівника. Для цього необхідно організовувати заходи, спрямовані на підвищення обізнаності студентів щодо важливості соціальної роботи, а також на створення можливостей для практичного застосування теоретичних знань через стажування, волонтерство та інші форми участі у соціальних програмах. Відзначення важливості цієї професії у рамках освітніх програм та інтеграція навчальних курсів, спрямованих на розвиток ключових компетенцій соціальних працівників, також сприятиме підвищенню інтересу студентів до цієї сфери [45].

Крім того, важливо забезпечити підтримку молодих фахівців, створюючи програми наставництва, професійного розвитку та можливості для кар'єрного зростання. Усі ці елементи сприятимуть формуванню у студентів не лише професійних, а й особистісних мотивів для роботи в соціальній сфері, оскільки соціальна робота не лише забезпечує фінансову стабільність, а й є важливим чинником соціальної відповідальності та моральної задоволеності.

Завдяки комплексному підходу до популяризації соціальної роботи, який включає організацію освітніх, інформаційних та мотиваційних заходів, можна значно підвищити престиж професії соціального працівника. Важливо, щоб студентам була надана чітка та реалістична перспектива кар’єрного зростання та розвитку, що сприятиме збільшенню їх мотивації та залученню до роботи в соціальній сфері. Тому необхідно продовжувати впровадження інноваційних методів популяризації цієї професії, забезпечуючи таким чином її сталий розвиток і підвищення якості соціальних послуг.

Однією з ключових ініціатив у сфері соціальної роботи з літніми людьми є відкриття «Школи збереження пам’яті», що має на меті навчання ранньому розпізнаванню вікових змін та запобіганню деменції. Це сприятиме підвищенню обізнаності серед широкої аудиторії про основні симптоми та

фактори ризику деменції, а також дозволить створити умови для раннього втручання, що може значно покращити якість життя осіб похилого віку.

Деменція має фізичний, психологічний, соціальний та економічний вплив не тільки на осіб, які з нею стикаються, але й на їхніх опікунів, родини та суспільство загалом. Це часто супроводжується низьким рівнем обізнаності про деменцію та недостатнім розумінням її особливостей, що може призвести до стигматизації та ускладнити діагностику та надання підтримки. Хоча деменцію неможливо вилікувати, існує безліч способів покращити якість життя людей, які з нею живуть. Для підтримки їхнього добробуту можна включити фізичну активність, участь у заходах та соціальних активностях, що стимулюють мозкову діяльність і сприяють виконанню щоденних функцій [25, с.55].

Важливою складовою цієї ініціативи є формування спеціалізованих навичок для роботи з деменцією. Це передбачає розробку програм навчання для фахівців, які зможуть ефективно працювати з людьми, що мають когнітивні порушення. Такі програми повинні включати методи комунікації, техніки підтримки та адаптації середовища для покращення самостійності та соціальної інтеграції осіб з деменцією. Збереження пам’яті при деменції потребує комплексного підходу, що включає стимулювання когнітивних функцій, розвиток моторики та активізацію роботи мозку. Ефективними методами є вправи для дрібної моторики, інтелектуальні ігри та творча діяльність

Фізичні вправи, такі як вишивка або складання мозаїки, стимулюють одночасну роботу обох півкуль мозку, що покращує концентрацію та нервові зв'язки. Ігри, як шахи або кубик Рубіка, тренують логіку, пам'ять та просторове мислення. Інтелектуальні завдання, такі як кросворди і ребуси, підтримують пізнавальну активність, розвиваючи увагу та вербальну пам'ять. Мнемонічні вправи, наприклад, вивчення іноземних мов або заучування віршів, покращують пам’ять та аналітичні здібності. Творчі заняття, як вишивка або складання мозаїки, не лише розвивають моторику, але й знижують стрес,

сприяючи когнітивній гнучкості та мотивації. Для максимального ефекту важливо регулярно проводити вправи, поєднуючи різні види активності. Це забезпечує комплексний підхід та підтримує мотивацію завдяки цікавій діяльності і соціальним взаємодіям. Такий підхід допомагає уповільнити розвиток деменції [21].

Не менш важливим є підготовка майбутніх фахівців до роботи з літніми людьми через створення практичних курсів, орієнтованих на вивчення потреб цієї вікової групи. Ці курси повинні включати як теоретичні знання про фізіологічні та психологічні зміни, так і практичні навички для надання соціальних послуг, що відповідають індивідуальним потребам осіб похилого віку.

Забезпечення комплексного підходу до надання соціальних послуг є основою цих ініціатив. Це включає в себе інтеграцію різних видів допомоги, зокрема медичної, психологічної та соціальної, що дозволить створити сприятливі умови для підтримки здоров’я та добробуту літніх людей. Комплексний підхід сприятиме підвищенню ефективності надання послуг та забезпечить більш високий рівень задоволення потреб цієї групи населення.

Отже, підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери потребує комплексного підходу, включаючи гармонізацію навчальних програм через інтеграцію курсів з геронтології та психології старіння, розвиток практичних навичок через тренінги та волонтерські програми, емоційну підготовку для запобігання професійному вигоранню, використання інноваційних методів навчання з сучасними симуляціями та підвищення престижу професії соціального працівника. Окрім цього, впровадження нових ініціатив, таких як «Школа збереження пам’яті», сприятиме формуванню спеціалізованих навичок для роботи з деменцією та підготовці фахівців до роботи з літніми людьми, що дозволить забезпечити більш ефективне надання соціальних послуг.

2.3. Тренінг як форма підвищення якості фахових компетенцій соціальних працівників в сфері надання послуг людям похилого віку

Зростання кількості потребуючих соціальної допомоги серед осіб літнього і похилого віку зумовлює необхідність пошуку альтернативних шляхів задоволення їхніх потреб як у світі в цілому так і в Україні зокрема. За даними контент-аналізу сайтів спеціалізованих соціальних інституцій, що надають соціальні послуги людям літнього та похилого віку показав, що ці контингенти не тільки потребують своєчасного догляду та соціальної реабілітації, але й часто відчувають незатребуваність і непотрібність, що пов'язані зі втратою звичного соціального статусу, а отже потребують здійснення комплексної соціально-педагогічної діяльності.

За даними демографічних досліджень Україна входить у перші 20 країн світу з найстарішим населенням, коли доля осіб похилого віку складає близько 16-18% населення країни [48]. Згідно з цим в Законі України «Про соціальні послуги» осіб похилого віку віднесено до вразливих груп населення, які «мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників». Вже в ранньому пенсійному віці відбуваються такі негативні явища: різко знижується рівень соціальних контактів, соціальної адаптованості; професійна незатребуваність не знаходить належної заміни іншими видами суспільної діяльності, що різко змінює психологічний стан людей похилого віку, призводячи до тяжких депресій, психопатій і навіть до суїциду [3]. Отже, існує об'єктивна необхідність спрямувати зусилля суспільства на те, щоб надати літнім і старим людям додаткові можливості та створити їм сприятливі умови для реалізації особистісного потенціалу, подальшого розвитку в похилому віці, що сприятиме підвищенню їхнього соціального статусу.

У представленому проєкті нами розроблено та опрацьовано тренінг «Підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку» [20].

Метою нашого тренінгу є закріплення теоретичних питань та виконання роботи з розробки соціального проекту, а також складення плану для організації створення проекту підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку [20].

Для досягнення поставленої мети, у процесі роботи планується вирішити наступні завдання [20]:

творити програму тренінгу;

рганізувати групу практикуючих соціальних працівників;

ровести поглиблений аналіз роботи фахівців соціальної сфери з питань спілкування з людьми похилого віку;

ідготувати методичний інструментарій для підвищення компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку;

оширити інформацію про організацію заходів підвищення компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку;

изначити основні проблеми людей похилого віку та напрямки підвищення компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з ними.

Реалізація проєкту тренінгу підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку потребує використання різноманітних методів. У процесі обрання методів реалізації проекту нами було прийнято до уваги, що структура компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери складається з трьох основних компонентів: мотиваційного, емоційного та когнітивного [20].

Ключову роль у процесі підвищення компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку відіграє запровадження різноманітних заходів, наприклад, тренінгу «Підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку». Метою запропонованого інтерактивного тренінгу виступає

забезпечення формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників шляхом мотивації та розробки спеціальних настанов у напрямку самостійного професійного розвитку, розробки і побудови індивідуальних напрямів формування професійних компетентностей, а також концепцій для забезпечення оволодіння знаннями, уміннями і навичками на протязі усієї професійної діяльності. На нашу думку, реалізація вище представлених заходів є можливою за допомогою використання механізму, запропонованого І.І. Сидорук, який передбачає наявність двох блоків: теоретичного і практичного [20].

В межах теоретичного блоку існує можливість для формування у студентів мотивації на подальший професійний розвиток; розробки бажаного переліку професійних компетентностей; оволодіння знаннями стосовно характеристик, якими повинні оволодіти професійно компетентні соціальні робітники; сутність, особливості структурної побудови професійних компетентностей майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи, а також визначення їх змістовних характеристик; методи діагностування окремих елементів та професійної компетентності в цілому; напрями реалізації професійних компетентностей, поведінки у професійній галузі та здобуття власного професійного досвіду.

У свою чергу, у процесі застосування практичного блоку в освітньому процесі у майбутніх соціальних працівників формуються уміння стосовно побудови власної траєкторії подальшого розвитку у контексті формування професійних компетентностей; дігностування рівня формування окремих елементів та професійної компетентності у цілому; обрання власних індивідуальних засобів у процесі формування професійних компетентностей; демонстрація професійно відповідальної поведінки, володіючи здатністю до вибудовування взаємовідносин з іншими індивідами; передача професійного досвіду у формах, доступних для розуміння й усвідомлення; налагодження співпраці із окремими спеціалістами та інституціями; розробка і

запровадження проектів, спрямованих на розвиток професійних компетентностей, на базі вищого навчального закладу тощо.

При розробці тренінгової програми варто звернути увагу на цільову групу запропонованого проекту, під якою варт розуміти майбутніх учасників заходу, клієнтів або отримувачів послуг. В даному випадку цільовою групою проекту є майбутні фахівці соціальної сфери, тобто майбутні випускники вищих навчальних закладів за спеціальністю «231 – Соціальна робота». Майбутні фахівці у соціальній сфері є особами, які проходять професійну підготовку та отримують кваліфікацію у галузі соціальної роботи, набуваючи навичок виконання різноманітних соціальних функцій. Вони готуються до надання різних видів соціальної допомоги у процесі подолання проблем інших осіб. Майбутні фахівці у сфері соціальної роботи належать до категорії потенційних кваліфікованих консультантів та комунікаторів, які здатні вміло оперувати законодавчими положеннями, використовуючи їх у процесі вирішення кризових ситуацій, а також створення програм і механізмів виходу зі складного становища [20].

У свою чергу, бенефіціарами є безпосередні адресати допомоги, тобто певне коло фізичних або юридичних осіб, які у перспективі отримують вигоду від реалізації програми. У контексті зазначеного інтерактивного тренінгу бенефіціарами пропонуємо вважати людей похилого віку, оскільки саме вони отримують вигоду від реалізації проекту у вигляді підвищення ефективності комунікації зі спеціалістами у соціальній сфері. Відповідно до класифікації Всесвітньої організації охорони здоров’я до літнього віку відноситься населення у віці від 60 до 74 років, до старого – від 75 до 89 років, а до довгожителів – 90 років і більше. У межах нашого проєкту людина похилого (або третього) віку – це особи, які досягли 65 років

Процес реалізації запропонованого нами тренінгу передбачає проведення зустрічей з педагогічними колективами вищих навчальних закладів, організація відкритих заходів для майбутніх фахівців соціальної

роботи, а також поширення інформації про проект у мережі Інтернет. Реалізація проєкту спрямована на досягнення наступних результатів [20]:

ормування групи практикуючих психологів (не менше 15 осіб) для роботи з майбутніми фахівцями соціальної сфери;

ровести поглиблений аналіз специфіки роботи з людьми похилого віку;

брання методичного інструментарію для проведення діагностики рівня сформованості компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери;

роведення не менше 10 зустрічей з педагогічними колективами та майбутніми фахівцями соціальної сфери;

кладення 10 договорів про співпрацю з вищими навчальними закладами, які здійснюють підготовку фахівців за напрямом «231 – Соціальна робота»;

роведення дослідження рівня сформованості компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери;

ормулювання основних проблем та потреб людей похилого віку;

роведення на постійній основі інтерактивних тренінгів підвищення компетентностей майбутніх фахівців у соціальній сфері до спілкування з людьми похилого віку.

Тестування мети проєкту за методикою СМАРТ (SMART) [20]:

pecific (конкретний). Мета інтерактивного тренінгу передбачає досягнення конкретних цілей, а саме забезпечення підвищення компетентностей майбутніх фахівців соціальної роботи до спілкування з людьми похилого віку.

easurable (вимірюваний). Мета соціального проекту буде досягнутою у разі укладення не менше 10 договорів про співпрацю із вищими навчальними закладами, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «231 – Соціальна робота», а також формування на базі таких навчальних закладів груп майбутніх фахівців, з якими буде здійснюватися робота у напрямку підвищення зазначених компетентностей.

(досяжність). Цілі запропонованого проекту є досяжними та реалістичними, оскільки на сьогоднішній день велика кількість осіб похилого віку, потребує психологічної допомоги. До того ж, велика кількість людей залучено до

волонтерського руху, у зв'язку із чим існує реальна можливість для реалізації проекту.

elevant (значимість). Реалізація запропонованого проекту сприятиме забезпечення надання соціальної допомоги особам похилого віку. До того ж, запропонований соціальний проект позитивно вплине на реалізацію державної політики у сфері соціального захисту осіб похилого віку.

ime bound (обмеженість у часі). Реалізація соціального проекту передбачає чіткі терміни – 9 місяців. При цьому, додатково визначено терміни реалізації кожного із п'яти етапів.

У процесі реалізації соціального проєкту, спрямованого на підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в контексті спілкування з людьми похилого віку, передбачається поступова реалізація кількох етапів (див. Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Робочий план (графік) здійснення проєкту*

Етапи	Опис	Очікувані результати	Терміни
Підготовчий	Організувати групи практикуючих психологів. Провести роботу з кандидатами-психологами соціального проекту.	Формування групи практикуючих психологів (не менше 15 осіб). Проведення співбесіди та обрання кандидатів із психологічною освітою для участі у реалізації соціального проекту.	1 місяць
Методичний	Підготовка методичного інструментарію для проведення діагностики рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців	Обрання методичного інструментарію для проведення діагностики рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців	1 місяць
Презентаційний	Поширювати інформацію про організацію заходів підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку	Проведено не менше 10 зустрічей з педагогічними колективами та майбутніми фахівцями соціальної сфери. Укладено 10 договорів про співпрацю з вищими навчальними закладами.	1 місяці

Запровадження	Проведення методичного дослідження рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців. Визначити основні проблеми майбутніх фахівців соціальної сфери.	Проведено дослідження рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців. Формулювання основних проблем та потреб осіб похилого віку.	5 місяців
Результативний	Проведення роботи психологів з майбутніми фахівцями соціальної сфери	Підвищення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців.	1 місяць

*Джерело: [20]

Підготовчий етап. Першим кроком в рамках реалізації підготовчого етапу соціального проекту є організація групи практикуючих психологів, яких має бути не менше 15-ти осіб. З метою досягнення поставленої мети пропонується розповсюджувати заклики доєднатися до команди у соціальних мережах і Телеграм-каналах. Планується, що бажаючих приняти участь у проекті може бути значно більше, у зв'язку із чим виникне потреба у додаткових співбесідах із бажаючими та обрання найбільш досвідчених кандидатів. Критеріями для обрання кандидатів можливо визначити наступні: досвід психологічної роботи з особами похилого віку в процесі професійної діяльності, наявність практики супроводу людей похилого віку, бажання витрачати свій вільний час на допомогу людям похилого віку.

Методичний етап. На даному етапі нами планується провести поглиблений аналіз Підвищення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців. Для цього учасники-психологи волонтерської команди повинні бути обізнаними в особливостях проведення діагностичної роботи з метою визначення рівня формування необхідних професійних компетентностей. До підбору методичного інструментарію у процесі підвищення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців висуваються наступні вимоги [20]:

згодженість обраних діагностичних підходів та конкретних методик із метою підвищення професійних компетентностей, тобто ключовим цілям

та завданням такої роботи. Усі методики, які використовуються психологами, повинні бути спрямовані саме на виявлення тих професійних компетентностей майбутнього фахівця соціальної сфери, які впливають на спілкування з людьми похилого віку;

езультати, отримані внаслідок проведеного обстеження повинні легко розумітися самими майбутніми фахівцями соціальної сфери. Тобто, враховуючи результати діагностичного дослідження, психолог отримує можливість для виокремлення причин та можливих труднощів в окремих сферах формуючи сприятливі умови для ефективного спілкування з людьми похилого віку;

сі методи, які використовуються психологом, повинні піддаватися легкому прогнозуванню, тобто можливості побудови на їх основі можливих напрямів підвищення професійних компетентностей, не допускати будь-яких порушень та усунення труднощів;

исокі показники розвиваючого потенціалу обраних методик, внаслідок чого має місце розвиваючий ефект безпосередньо у процесі обстеження та подальшої розробки індивідуальних підвищення професійних компетентностей майбутнього фахівця соціальної сфери;

ритаманність для діагностичних процедур економічності. Найбільш ефективною діагностичною методикою є та, що одночасно поєднує в собі наступні характеристики: нетривалість, багатофункціональність (можливість застосування як у процесі індивідуальної, так і групової діагностики), легкість обробки та однозначність отриманих даних.

Презентаційний етап. На даному етапі передбачено поширення інформації про організацію заходів підвищення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців. На відміну від підготовчого, процес організації роботи на якому обмежуються поширенням інформації у соціальних мережах та Телеграм-каналах, на презентаційному етапі існує потреба у безпосередньому спілкуванні з педагогічним колективом та

майбутніми фахівцями у сфері соціальної роботи. У цьому зв'язку існує потреба у реалізації наступних заходів [20]:

ідвідування та спілкування з керівництвом вищих навчальних закладів;

алагодження діалогу з керівництвом вищих навчальних закладів та досягнення домовленостей про співпрацю з питань підвищення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців;

рганізація зустрічі майбутніми фахівцями соціальної сфери, які навчаються у відповідних вищих навчальних закладах;

а результатами проведених зустрічей та презентацій з вищими навчальними закладами укладаються договори про співпрацю з питання підвищення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців.

Окрім відвідування вищих навчальних закладів, волонтери поширюватимуть такі інформацію у соціальних мережах та Телеграм-каналах. Такий крок є також цілком обґрунтованим, оскільки майбутні фахівці соціальної сфери або керівництво можуть зацікавитися запропонованим проектом та запросити волонтерів до вищого навчального закладу для реалізації соціального проекту.

Етап запровадження. На цьому етапі передбачено безпосереднє методичне дослідження рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців, а також визначення основних проблем. Напрями психологічної діагностики та подальшої корекції реалізуються психологами із дотримання певних етапів, для кожного з яких є притаманними власні завдання і сутність. Сутність та зміст зазначених етапів корекційної роботи полягає у наступному

1. Підготовчий етап: налагодження взаємодії із спеціалістами, що безпосередньо контактують із учасниками та приймають участь у процесах розробки індивідуальних програм підвищення професійних компетентностей; організація та проведення зустрічей із майбутніми фахівцями соціальної сфери, педагогічним колективом для подальшого формування компетентностей до спілкування з людьми похилого віку.

2. Орієнтовний етап: проведення співбесід із майбутніми фахівцями соціальної сфери та визначення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців.

3. Етап планування: розробка і прийняття індивідуальних програм підвищення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців до спілкування з людьми похилого віку або прийняття участі у таких розробках.

4. Етап реалізації індивідуальних програм: проведення основних заходів, спрямованих на підвищення соціальних компетентностей майбутніх фахівців до спілкування з людьми похилого віку, а саме таких, недостатність розвитку яких виявлено у процесі діагностики.

5. Заключний етап: здійснення моніторингу сформованості компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку; проведення колективних обговорень із спеціалістами в суміжній галузі, одночасно розробляючи рекомендації подальшого навчання, розвитку та формування необхідних навичок.

У рамках даного етапу практикуючим психологом можуть застосовуватися різноманітні форми взаємодії, до яких варто віднести наступні

рганізація тренінгів, що сприяють формуванню і розвитку навичок спілкування з людьми похилого віку «Сім кроків»;

роведення заходів, спрямованих на підвищення навичок спілкування з людьми похилого віку за програмою «Гармонізація відносин та комунікації»;

аписання творів, у яких майбутніми фахівцями викладаються основні проблеми у спілкуванні з людьми похилого віку.

Результативний етап. На даному етапі передбачається проведення роботи психологів з майбутніми фахівцями соціальної сфери, за результатами якої забезпечується підвищення рівня сформованості компетентності майбутніх фахівців до спілкування з особами літнього віку.

У процесі реалізації запропонованого тренінгу «Підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку» нами планується використання не лише власних коштів громадської організації, але й отримання грантового фінансування. У загальному вигляді кошторис запланованих витрат представлено нижче (див. Табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Кошторис запланованих витрат

Стаття витрат	**Власні кошти**	**Грантові кошти**	**Усього**
Оренда приміщення (9 місяців			

*3 000грн			
Оплата комунальних послуг (9 місяців *3 500гр			

н			
Оплата праці:			
Керівник проекту (9 місяців * 10 000 грн			
Координатор пр			

оектту(9місяцівв*8 000грн			
Бухгалтер(9місяцівгр			

н			
Психолог – 2 особи (9 місяців * 8 000,00 грн			
Фахівець у сфе			

ріс соціальної роботи – 2 особи (9 місяців * 8 000,00 грн			
Інве			

нтар(столи, стільці, інтерактивна дошка			
Витратні матеріа			

ли(папір, олівці, фарби, пензлики, альбоми для малювання, ф			

лешнакопичувачі			
Витратинаорганізацію іпроведення про			

світницьких заходів (виготовлення листівок, витрати на пр			

оїзд, встановлення рекламних хстійок, закупівля сувенірно			

їпродукції			
Орендатехніки(принтер,ноутбук,проектор			
Ін			

шівитрати(канцелярськітовари,послугизв'язку,оплатап			

о ш т о в и х в і д п р а в л е н ь			
У с ь о г о			

*Джерело: [20]

Загальна сума витрат, відповідно до наведених даних Таблиця 3.2, складає 722 500 грн, з яких 348 500 грн покриваються власними ресурсами, а 374 000 грн — за рахунок грантового фінансування. Такий розподіл дозволяє ефективно забезпечити фінансування тренінгу, зберігаючи баланс між власними та зовнішніми джерелами фінансування.

Основні витрати зосереджуються на оренді приміщення, оплаті комунальних послуг та оплаті праці. Оренда приміщення (27 000 грн.) повністю покривається грантовими коштами, що дозволяє організувати належне середовище для проведення тренінгу. Витрати на оплату комунальних послуг (31 500 грн.) та частина витрат на оплату праці (198 000 грн.) фінансуються з власних коштів організації. Водночас, грантові кошти спрямовані на оплату праці ключових фахівців, таких як психологи та фахівці соціальної роботи, а також на закупівлю необхідного інвентарю (50 000 грн.) і оренду техніки (9 000 грн.).

Загалом, розподіл витрат між власними та грантовими коштами є збалансованим, що підтверджує фінансову стійкість та ефективність моделі реалізації проєкту. Грантові кошти забезпечують покриття важливих витрат, які складно фінансувати виключно за рахунок власних ресурсів організації, в той час як власні кошти використовуються для фінансування менш витратних, але не менш важливих статей, таких як витратні матеріали та організація просвітницьких заходів. Така стратегія фінансування сприяє успішній реалізації тренінгу та досягненню поставлених цілей.

Таким чином, реалізація цього проєкту передбачає чітке планування та поетапне впровадження заходів, що включають навчання практикуючих психологів, розробку методичних інструментів і проведення діагностики рівня компетентностей майбутніх фахівців. У результаті проекту планується формування ефективної групи фахівців, здатних надавати якісні соціальні послуги та психологічну підтримку особам похилого віку, що безпосередньо вплине на покращення їхнього соціального статусу і психологічного стану. Запропоновані методи та етапи реалізації тренінгу відповідають принципам SMART, що забезпечує реалістичність і вимірність результатів, а також чітку часову рамку для досягнення поставлених цілей. Таким чином, проект є значущим внеском у підготовку фахівців соціальної сфери та покращення якості життя осіб похилого віку в Україні.

Висновки до розділу 2

З результатів дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми похилого віку можна зробити такі висновки. Більшість респондентів мають теоретичні знання про специфіку спілкування з літніми людьми, але обмежений практичний досвід. Основні акценти в спілкуванні ставляться на емпатії, терпінні та врахуванні фізичних і когнітивних особливостей. Однак є недостатня обізнаність щодо допомоги людям з

депресією або тривожністю, що вказує на потребу вдосконалення навчальних програм. Загалом, майбутні фахівці демонструють достатній рівень готовності, але потребують більше практичних знань і навичок.

Для підвищення кваліфікації майбутніх соціальних працівників необхідно оновити навчальні програми, інтегруючи курси з геронтології та психології старіння, а також розвивати практичні навички через тренінги та волонтерство. Важливо забезпечити емоційну підготовку для запобігання професійному вигоранню та використовувати інноваційні методи, зокрема симуляційні технології. Також необхідно підвищувати престиж професії через проекти, такі як «Школа збереження пам’яті», що допоможе підготувати фахівців до роботи з людьми з когнітивними порушеннями. Це підвищить якість соціальних послуг та розвиток професії.

Застосування запропонованої тренінгової програми дозволяє забезпечити багаторівневий підхід до розв’язання соціальних проблем. Ретельно структуровані теоретичний і практичний блоки сприяють як формуванню базових знань і навичок, так і розробці індивідуальних траєкторій професійного розвитку майбутніх фахівців. Досягнення поставлених цілей за допомогою методики SMART гарантує чіткість і результативність проекту, що проявляється у збільшенні кількості кваліфікованих кадрів у соціальній сфері. Реалізація цього проекту матиме позитивний вплив на соціальну адаптацію літніх осіб, їхній психологічний комфорт та загальне підвищення соціального статусу.

ВИСНОВКИ

Отже, соціальна робота з людьми похилого віку є однією з ключових сфер забезпечення їхнього соціального благополуччя, спрямованою на підтримку активного життя та збереження гідності. Вивчення особливостей соціальної роботи з літніми людьми дозволяє стверджувати, що її основними завданнями є забезпечення фізичного, психологічного та соціального комфорту, сприяння інтеграції в суспільство, а також надання матеріальної та психологічної допомоги. Важливим аспектом цієї роботи є організація культурних, освітніх і соціальних заходів, які сприяють активній участі літніх людей у житті громади.

Сучасні технології соціальної роботи з людьми похилого віку демонструють широкий спектр методів і підходів, що забезпечують комплексну підтримку. Загальні технології, такі як соціальна діагностика, консультування та адаптація, орієнтовані на покращення соціального здоров'я та емоційного стану клієнтів. Спеціальні технології, зокрема патронаж, обслуговування та піклування, дозволяють надавати цілеспрямовану допомогу тим, хто перебуває в складних життєвих обставинах. Успішність використання цих технологій значною мірою залежить від професійної підготовки соціальних працівників, які повинні враховувати індивідуальні особливості кожного клієнта.

Аналіз структурно-функціональної моделі надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні свідчить про її інтегрованість і багаторівневість. Вона поєднує стаціонарну, напівстаціонарну та нестаціонарну форми обслуговування, що дозволяє враховувати різноманітні потреби літніх людей та умови їхнього життя. Ця модель забезпечує комплексну підтримку, включаючи медичні, психологічні, юридичні та матеріально-побутові послуги. Її ефективність значною мірою залежить від взаємодії між державними структурами, громадськими організаціями, волонтерами та соціальними службами.

Таким чином, реалізація комплексного підходу до соціальної роботи з людьми похилого віку, що базується на сучасних технологіях, інтегрованій моделі надання послуг та високому рівні професіоналізму соціальних працівників, є необхідною умовою для покращення якості життя літніх людей і забезпечення їхнього соціального благополуччя.

Результати дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у сфері обслуговування людей похилого віку свідчать про позитивне ставлення більшості респондентів до роботи з цією категорією населення. Водночас виявлено потребу у вдосконаленні їхніх професійних знань і практичних навичок. Недостатній досвід роботи чи волонтерства з літніми людьми серед окремих респондентів може стати бар'єром для ефективної взаємодії. Респонденти наголошують на важливості емпатії, терпіння та уваги до фізичних і когнітивних особливостей людей похилого віку, а також на необхідності адаптації манери спілкування для створення комфортної атмосфери та побудови довіри.

Водночас було встановлено, що значна частина майбутніх фахівців лише частково знайомі з психологічними особливостями старшого віку та методами роботи з людьми, які мають когнітивні розлади. Це вказує на необхідність глибшого опрацювання цих аспектів у процесі підготовки фахівців.

Дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в галузі обслуговування людей похилого віку підкреслює необхідність удосконалення їхньої професійної підготовки через реалізацію конкретних напрямів:

еоретична підготовка. Інтеграція курсів із геронтології, психології старіння та основ геріатрії в навчальні програми сприятиме формуванню системного уявлення про фізіологічні, когнітивні та соціально-психологічні зміни, які супроводжують старіння. Крім того, важливим є глибоке вивчення законодавчих та етичних аспектів соціальної роботи, що дозволить майбутнім фахівцям чітко розуміти правові гарантії та професійні стандарти.

озвиток практичних навичок. Практична підготовка майбутніх фахівців має

включати участь у тренінгах, стажуваннях та волонтерських програмах у закладах, які надають соціальні послуги людям похилого віку. Використання симуляційного навчання з реалістичними сценаріями дозволить студентам відпрацьовувати навички роботи в типових та нестандартних ситуаціях.

моційна підготовка. Професійна діяльність у сфері соціального обслуговування літніх людей потребує високого рівня емоційної стійкості. Для цього необхідно впроваджувати програми розвитку стресостійкості, емоційного інтелекту та саморегуляції. Особливо актуальним є створення груп психологічної підтримки для студентів, що стикаються з викликами під час практики.

икористання інноваційних технологій. Сучасні цифрові технології, зокрема віртуальні тренажери та мобільні додатки, можуть значно підвищити ефективність підготовки майбутніх фахівців. Інтерактивні платформи дозволяють не лише навчатися, а й обмінюватися досвідом із практикуючими соціальними працівниками.

ормування спеціалізованих навичок. Ініціативи, такі як «Школа збереження пам’яті», мають сприяти навчанню роботи з клієнтами, які мають когнітивні порушення. Водночас важливо розвивати методи соціальної адаптації літніх людей і їхньої інтеграції в громаду.

У ході реалізації проєкту було розроблено тренінг «Підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого віку», що став інструментом формування професійних компетентностей майбутніх соціальних працівників.

Реалізація проєкту тренінгу включає чітке планування та поетапне впровадження заходів: навчання практикуючих психологів, розробку методичних інструментів і діагностику рівня компетентностей майбутніх фахівців. У результаті буде сформовано ефективну команду, здатну надавати якісні соціальні послуги та психологічну підтримку літнім людям, що сприятиме покращенню їхнього соціального статусу та психологічного стану.

Методи і етапи тренінгу відповідають принципам SMART, забезпечуючи реалістичність, вимірність результатів і чіткі часові рамки.

Запропонований тренінг є дієвим механізмом формування професійних компетентностей соціальних працівників, що працюють із людьми похилого віку. Його реалізація сприятиме підвищенню ефективності соціальної роботи, покращить якість надання послуг та відповідає потребам сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

онституція України із змінами внесеними згідно Законом №27-IX від (дата звернення 26.12.2024)

акон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» із змінами внесеними згідно Законом №4074-IX від 20.11.2024. URL:

акон України «Про соціальні послуги» із змінами внесеними згідно Законом №4017-IX від 10.10.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-

акон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» із з

ймедов К. В., Волощук Д. А. Оцінка ефективності комплексного медико-соціального супроводу пацієнтів з судинною деменцією. *Архів психіатрії. 2016. № 22(86)*. С. 20-27.

атонюк Г. Україна входить в 30 «найстаріших» країн світу. URL: м

алдинюк О. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. *Соціальна робота та соціальна освіта. Випуск 1, 2018.* С. 12-17

ондар М.І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. Е

ондаренко Н.О. Соціальна діагностика: підручник для студентів напряму «Соціальна робота». К.: , 2021. 240 с.

олова Н. І. Соціальні моделі обслуговування геронтологічної групи населення в Україні. *Social Work and Education. 2020. Vol. 7, № 2.* pp. 170-

Денисюк О.М. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / за ред. кол.: О.В. Епель, Т.Л. Лях, І.В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.

Джуган В. В. Дефініція поняття «люди похилого віку», як категорії соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2022. Вип. 1*

Догляд за людьми похилого віку, які живуть з деменцією : навчально-методичний посібник / Тимошенко Н.Є., Романова Н.Ф., Орепер М.Ю., Патинок О.П. ; заг. ред. Н.Є. Тимошенко. – К. : Вид-во РПА «51 Паралель», 2020. 350 с.

Доповідь другої Всесвітньої асамблеї з проблем старіння. Мадрид, 8-12 квітня 2002 року. Організація Об'єднаних Націй. Нью-Йорк, 2002 р.

Європейський кодекс соціального забезпечення. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329 (дата звернення

Житинська М. Соціально-психологічна підтримка людей похилого віку в умовах повномасштабної війни. *Освітологічний дискурс, № 3(42), 2023.* С.54-67

Іванова І.Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб./ Іванова І.Б. – К.: Університет «Україна», 2023. 220 с.

Ільчук Л. І. Розвиток системи інтегрованих соціальних послуг в умовах децентралізації (на прикладі об'єднаних територіальних громад). *Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2018. № 1.* С. 116-123.

Карауланова, К. В. and Коломієць, О. Г. Форми та методи соціальної роботи з людьми похилого віку. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2021» : XXIII Всеукраїнська наукова конференція молодих учених / редкол. : О. В. Черевко (голова) [та ін.]. С. 443-445.

Кармазіна С. Ю. Соціальний проект «Тренінг підвищення компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери до спілкування з людьми похилого в

Кармазіна С.Ю. Деменція: шляхи збереження пам'яті. Міжнародна к

у

науково-практична конференція «Інклюзивне освітнє середовище: п
Кармазіна С.Ю. Шляхи підвищення обізнаності молоді щодо особливості вікових змін у людей похилого віку. Реабілітація: фізична, психологічна, соціальна. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 17-18 травня 2024 р., / за заг. Редакцією Г. В. Давиденко. Вінниця: ТОВ «ДРУК», 2024. С. 361-364
Кірнос І. О. Продовження роботи у похилому віці: стратегії адаптації робочих місць. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 2 (66). С. ,
Коваленко О., Лук'янова Л., Помиткін Е., Московець Л. Психологія людей літнього віку: Навч. посібн. Київ : Вид-во ТОВ «Геопринт», 2021. 288 с.
Козьолкін О. А., Ревенько А. В., Мєдвєдкова С. О. Алгоритм діагностики та лікування деменції : навч. посіб. для самостійної роботи лікарів-інтернів за спеціальністю «Неврологія», «Психіатрія», «Загальна практика – сімейна медицина», лікарів-неврологів, сімейних лікарів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 96 с.
Кузнецов О.В., Співак Я.О., Співак Л.А. Правові основи та форми соціальної роботи з людьми похилого віку. *Духовність особистості: м*
Кулачок-Тітова Л. В. Право на гідне життя осіб похилого віку та проблеми його забезпечення. Серія «Право». Харків, 2022. № (29), С. 152-161.
Кухта М. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні: монографія. Київ: Київський національний університет культури і мистецтв, 2018. 304 с.
Лабораторія успіху в роботі з людьми похилого віку: практичні рекомендації / уклад.: Н. Є. Тимошенко, Н. Ф. Романова. – Київ: Вид-во ТОВ РПА «51 Паралель», 2023. – 114 с.
Малинович Л. Психічно-фізіологічні особливості людей похилого віку та с
Мещан І. В. Самотність людей похилого віку як проблема соціальної роботи у
р

в громаді. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2017. No1-2.С. 56-

Митькевич О., Фуштей О. Соціальна робота з людьми похилого віку в умовах воєнного стану. (2024). *Scientific Issues of Vinnytsia Mykhailo*

Моргай Л. Система соціального обслуговування людей похилого віку в Україні: Соціальна робота та соціальна освіта, Вип. 3, 2019. С. 64-71

Мудренко І. Г. До актуальності проблеми суїцидальної поведінки у хворих з деменціями. *Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Від спеціалізованої психіатричної допомоги до системи охорони психічного здоров'я»*, Київ, Архів психіатрії. 2016. С. 112-113.

Опитування респондентів. URL: https://forms.gle/aUvTCczq5UpwpBVe7

Осетрова О. О. Соціальні аспекти геронтологічної проблематики в сучасному українському суспільстві. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. № 6. С. 11-16.

Павлишина Н. Зміст професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми похилого віку. URL:

Пилинський Я.М. Освіта соціальних працівників: досвід США: Метод. рек. / Я.М. Пилинський. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. 39 с.

Пінчук ІЯ, Мишаківська О. Актуальні питання надання психіатричної допомоги хворим на деменцію. *НейроNEWS. 2014. № 3(58*). С.20-50.

Подорожний В. Г. Особливості використання психологічних технологій у подоланні особистісного відчуження людей похилого віку. Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : матеріали науково-практичної конференції молодих учених і студентів 16-17 квітня 2019 р. Запоріжжя, 2019. № 11 (14). С. 167-169.

Познанська К. В. Соціальне становище літніх людей та ставлення до

старості в українському суспільстві очима молоді. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2017. Вип. 39. С. 340-345.
Психологічна підтримка та терапія для літніх людей. Офіційний сайт «Pansion. od. ua». URL: https://pansion.od.ua/psyhologycheskaya-podderzhka-y-terapyya-dlya-pozhylyh-lyudej/ (дата звернення: 27.12.2024)
Робак В. Психосоціальні теорії старіння та їх значення для забезпечення процесу якісної опіки літніх людей. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_6_12 (дата звернення: 9.01.2025)
Романова Н. Ф., Тимошенко Н. Є. Спілкування з людьми похилого віку: методичні матеріали до тренінгу. К. : Вид-во, 2018. 152 с.
Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету: монографія / І. Б. Савельчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 375 с.
Сичова В.В., Хижняк Л.М., Хижняк О.В. Особи похилого віку як отримувачі соціальних послуг в уяві фахівців у сфері соціальної роботи. *Український соціум, 2021, № 1 (76),* С.77-91
Соціальний проєкт «Школа соціального робітника», благодійного фонду Посольства США в Україні. / Supported by the Democracy Commission Small

Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. Міністерство соціальної політики України. URL: https://www.msp.gov.ua/ (дата звернення: 09.01.2025)
Тополь О. В. Соціальна допомога літнім людям в кризових умовах: методологія дослідження. *Вісник «Тенденції розвитку вищої освіти» №11*

Ушакова І.М. Геронтопсихологія: підручник. Х.: НУЦЗУ, 2014. 236 с.
Шмалєй С. В., Редька І. В. (2024). Симуляційне навчання в системі п
і

(дата звернення: 10.01.2025)

Шушпанов Д., Дякович Л. Соціальна відповідальність та підтримка здоров'я літніх людей в Україні. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. Вип. 27. 2022*. С. 98-107. DOI: 10.35774/rarrpsu2022.27.098 (дата звернення: 27.12.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А

ОПИТУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЩОДО ЇХНІХ ЗНАНЬ І НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ:

АНКЕТА ДЛЯ ОПИТУВАННЯ

Шановний(а) респондент(е), це опитування створено щоб дізнатися Вашу думку щодо особливостей спілкування з людьми похилого віку та рекомендацій для ефективної комунікації з ними.
Просимо відповісти на запитання чесно, в повному обсязі. Всі відповіді є конфіденційними. Дякуємо за Ваші відповіді!
Електронна пошта

кажіть: прізвище ім'я по батькові:

аш вік:

☐ До 20 років

☐ 21–30 років

☐ 31–40 років

☐ 41 і більше

аш курс навчання:

☐ 1 курс

☐ 2 курс

☐ 3 курс

☐ 4 курс

☐ Магістратура

кажіть свій заклад навчання:

и маєте Ви досвід роботи або волонтерства з людьми похилого віку?

☐ Так

☐ Ні

и вивчали Ви особливості спілкування з людьми похилого віку у своїй навчальній програмі?

☐ Так

☐ Ні

кі аспекти Ви вважаєте найважливішими під час спілкування з людьми похилого віку? (можна обрати кілька варіантів)

☐ Терпіння та уважність

☐ Розуміння їхніх потреб і проблем

☐ Використання простих і зрозумілих формулювань

☐ Урахування фізичних та когнітивних особливостей

☐ Інше (вкажіть): _____

и знаєте Ви основні психологічні особливості людей похилого віку?

☐ Так, достатньо добре

☐ Частково

☐ Ні

и впевнені Ви у своїй здатності знайти підхід до людей похилого віку?

☐ Так

☐ Частково

☐ Ні

Які методи Ви вважаєте найефективнішими для встановлення довіри з літніми людьми?

 Демонстрація поваги та турботи

☐ Спільне обговорення їхніх інтересів

☐ Регулярне спілкування

☐ Інше (вкажіть): _____

Чи доводилося Вам вирішувати конфліктні ситуації з людьми похилого віку?

☐ Так

 Ні

Якщо так, як Ви їх вирішували?

Які, на Вашу думку, труднощі можуть виникати під час спілкування з літніми людьми?

 Складнощі з пам'яттю та слухом у людини похилого віку

 Відсутність терпіння та бажання слухати

 Нерозуміння через різницю поглядів

 Інше (вкажіть):

Чи потрібно адаптувати манеру спілкування для людей похилого віку?

☐ Так

☐ Частково

☐ Ні

кі слова або дії можуть образити літню людину під час спілкування?

Що Ви знаєте про захворювання, які можуть ускладнювати спілкування з людьми похилого віку ? (можна обрати кілька варіантів)

☐ Деменція або хвороба Альцгеймера

☐ Депресія або тривожні стани

☐ Інсульт і його наслідки (порушення мови чи когніції)

 Погіршення слуху чи зору

☐ Інше (вкажіть): _____

Як, на Вашу думку, потрібно змінювати спілкування з людиною, яка має когнітивні або фізичні обмеження?

Чи маєте Ви досвід спілкування з людьми, які страждають на деменцію або інші когнітивні розлади?

 Так

 Ні

Які, на Вашу думку, методи допомагають встановити контакт із людьми похилого віку , які мають порушення пам’яті чи мови?

 Утримання зорового контакту

 Повільний темп розмови

 Використання простих і коротких фраз

 Інше (вкажіть): _____

Чи знаєте Ви про способи допомоги людям похилого віку з депресією або тривожністю під час спілкування?

 Так, добре знаю

 Частково знаю

 Ні, не знаю

Що Ви порекомендуєте для побудови довірливих стосунків із людьми похилого віку? (оберіть або вкажіть свої варіанти)

 Звертатися з повагою та ввічливістю

 Уважно слухати їхні історії та досвід

 Допомагати їм висловлювати свої почуття

 Запитувати про їхню думку з різних питань

 Інше (вкажіть): _____

Як Ви думаєте, чи достатньо людей у нашому суспільстві знають, як правильно спілкуватися з літніми людьми?

 Так

 Ні
 Частково

Що на Вашу думку, потрібно змінити або покращити в суспільстві для кращого спілкування з людьми похилого віку?

Поділитися власним досвідом: що було найуспішним у Вашому спілкуванні з літньою людиною?

Що на Вашу думку, є найважливішим для забезпечення комфортного спілкування літніх людей з оточенням?

Що Ви вважаєте головною метою роботи соціального працівника з людьми похилого віку?

Якими особистими якостями, на Вашу думку, має володіти соціальний працівник для успішної роботи з літніми людьми?

Що б Ви змінили або додали до Вашої навчальної програми, щоб краще підготуватися до роботи з цією категорією населення?

и хотіли б ви пройти додатковий тренінг або курс щодо роботи з людьми похилого віку?

☐ Так

☐ Ні

Якби ви проводили тренінг про спілкування з людьми похилого віку, які ключові ідеї Ви б включили

Дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток Б

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ

кількість респондентів	Вік
20	21-30 років
15	31- 40 років
20	41 і більше

кількість респондентів	Курс навчання
5	1 курс
5	2 курс
10	3 курс
15	4 курс
20	Магістратура

кількість респондентів	5. Чи маєте Ви досвід роботи або волонтерства з людьми похилого віку?
30	Так
25	Ні

кількість респондентів	6. Чи вивчали Ви особливості спілкування з людьми похилого віку у своїй навчальній програмі?
45	Так
10	Ні

кількість респондентів	7. Які аспекти Ви вважаєте найважливішими під час спілкування з людьми похилого віку? (можна обрати кілька варіантів)
50	Розуміння потреб і проблем людей похилого віку
40	Терпіння та уважність
40	Використання простих і зрозумілих формулювань
35	Емпатія
30	Урахування фізичних та когнітивних особливостей

кількість респондентів	8. Чи знаєте Ви основні психологічні особливості людей похилого віку?
15	Так, достатньо добре
35	Частково
5	Ні

кількість респондентів	9. Чи впевнені Ви у своїй здатності знайти підхід до людей похилого віку?
25	Так
30	Частково
0	Ні

кількість респондентів	10. Які методи Ви вважаєте найефективнішими для встановлення довіри з літніми людьми?
35	Демонстрація поваги та турботи
25	Спільне обговорення їхніх інтересів
40	Регулярне спілкування

кількість респондентів	11. Чи доводилося Вам вирішувати конфліктні ситуації з людьми похилого віку?
25	Так
30	Ні

кількість респондентів	12. Які, на Вашу думку, труднощі можуть виникати під час спілкування з літніми людьми?
35	Складнощі з пам’яттю чи слухом у людини похилого віку
30	Відсутність терпіння або бажання слухати
35	Непорозуміння через різницю у поглядах
5	Когнітивні розлади

кількість респондентів	13.Чи потрібно адаптувати манеру спілкування для людей похилого віку?
50	Так
5	Частково
0	Ні

кількість респондентів	14. Які слова або дії можуть образити літню людину під час спілкування?
25	Відсутність поваги до віку
15	Байдужість і знецінення їхніх думок
20	Грубість та зверхність у спілкуванні

кількість респондентів	15. Що Ви знаєте про захворювання, які можуть ускладнювати спілкування з людьми похилого віку ? (можна обрати кілька варіантів)
30	Деменція або хвороба Альцгеймера
25	Депресія або тривожні стани
50	Інсульт і його наслідки (порушення мови чи когніції)
50	Погіршення слуху чи зору

кількість респондентів	16. Як, на Вашу думку, потрібно змінювати спілкування з людиною, яка має когнітивні або фізичні обмеження?
15	Використання простої та зрозумілої мови
10	Спілкуватися з такими людьми так само, як із людьми без обмежень
20	Уважність та врахування стану людини
10	Терпіння та розуміння

кількість респондентів	17. Чи маєте Ви досвід спілкування з людьми, які страждають на деменцію або інші когнітивні розлади?
15	Так
40	Ні

кількість респондентів	18. Які, на Вашу думку, методи допомагають встановити контакт із людьми похилого віку , які мають порушення пам’яті чи мови?
30	Утримання зорового контакту
55	Повільний темп розмови
45	Використання простих і коротких фраз

кількість респондентів	19. Чи знаєте Ви про способи допомоги людям похилого віку з депресією або тривожністю під час спілкування?
5	Так, добре знаю
35	Частково знаю
15	Ні, не знаю

кількість респондентів	20. Що Ви порекомендуєте для побудови довірливих стосунків із людьми похилого віку? (оберіть або вкажіть свої варіанти)
50	Звертатися з повагою та ввічливістю
50	Уважно слухати їхні історії та досвід
20	Допомога у висловлюванні почуттів
40	Запитувати про їхню думку з різних питань

кількість респондентів	21. Як Ви думаєте, чи достатньо людей у нашому суспільстві знають, як правильно спілкуватися з літніми людьми?
0	Так
25	Частково
30	Ні

кількість респондентів	22. Що, на Вашу думку, потрібно змінити або покращити в суспільстві для кращого спілкування з людьми похилого віку?
40	Підвищити обізнаність населення щодо вікових змін та потреб людей похилого віку
30	Сприяти шанобливому ставленню до них
25	Виховувати повагу з дитинства
15	Залучення молоді до волонтерської діяльності
10	Проведення тренінгів і соціальних роликів

кількість респондентів	23. Поділіться власним досвідом: що було найуспішнішим у Вашому спілкуванні з літньою людиною?
20	Терпіння та розуміння
15	Вміння слухати
10	Щирість і повага
5	Здатність змінювати їхній настрій і допомагати знаходити позитивні моменти в житті

кількість респондентів	24. Що, на Вашу думку, є найважливішим для забезпечення комфортного спілкування літніх людей з оточенням?
20	Увага та повага
15	Можливість вислухати
5	Врахування базових потреб літніх людей
10	Розуміння
15	Терпіння

кількість респондентів	25. Що Ви вважаєте головною метою роботи соціального працівника з людьми похилого віку?
5	Забезпечення задоволеності літніх людей
20	Підтримка фізичного, емоційного та соціального благополуччя, а також інтеграція в суспільство
10	Сприяння збереженню незалежності, самоповаги та комфорту людей похилого віку
15	Вирішення конкретних проблем, які виникають у літніх людей, забезпечення доступу до необхідних послуг

кількість респондентів	26. Якими особистими якостями, на Вашу думку, має володіти соціальний працівник для успішної роботи з літніми людьми?
30	Емпатія
5	Здатність до психологічного розуміння проблем
10	Людяність, компетентність
15	Терпіння
10	Доброзичливість

кількість респондентів	27. Що б Ви змінили або додали до Вашої навчальної програми, щоб краще підготуватися до роботи з цією категорією населення?
10	Детальне вивчення психологічних і фізіологічних змін у літніх людей
15	Організувати додаткові практичні заняття, відвідування лікарень та будинків для літніх людей
5	Проведення додаткових лекцій , та семінарів на дану тему
10	Розбір практичних кейсів
5	ні чого, все влаштовує
5	Проводити практичні заняття, курси, медичні заняття, цифрову грамотність
5	потреба в спеціальних тренінгах по боротьбі з емоційним вигоранням

кількість респондентів	28. Чи хотіли б Ви пройти додатковий тренінг або курс щодо роботи з людьми похилого віку?
45	Так
10	Ні

кількість респондентів	29. Якби Ви проводили тренінг про спілкування з людьми похилого віку, які ключові ідеї Ви б включили?
10	Фізіологічні та психологічні зміни людини в похилому віці, кейси вирішення конфліктів та ситуацій при спілкуванні з літніми людьми.
10	Навчання ефективному слуханню та простому, чіткому спілкуванню
5	Розвитку взаємоповаги та взаєморозуміння між різними поколіннями
5	Профілактика емоційного вигорання у спілкуванні
15	Розуміння особливостей віку та адаптації до змін

Додаток В

Редакційна група
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Довідка

м. Київ

«07» січня 2025 р.

Підтверджуємо, що тези доповіді автора **Кармазіної С.Ю.** на тему *«Деменція: шляхи збереження пам'яті»*, подані на XXIV Міжнародну науково-практичну конференцію «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи, кращі практики», 26-28 листопада 2024 р., прийнято до друку у збірнику тез доповідей конференції.

Заступник головного редактора,
проректор з наукової та
міжнародної діяльності,
д.пед.н., професор **Г.В. Давиденко**

Додаток Г

WOMEN'S
AID
INTERNATIONAL
EMBASSY OF THE UNITED STATES
KYIV, UKRAINE
СЕРТИФІКАТ
засвідчує, що
Світлана Кармазіна
успішно завершила навчання у
«Школі соціального робітника»
За підтримки Посольства США
Яна Матвійчук
Засновниця фонду
Women's Aid International
Київ, січень 2024